Bakóc Tamás emlékezete

Tanulmányok
halálának 500. évfordulójára

Bibliotheca
Collegii Professorum
Hungarorum

Classis Philosophica

Bakóc Tamás emlékezete

Tanulmányok halálának 500. évfordulójára

Szerkesztette
C. Tóth Norbert és Neumann Tibor

MCA Collegium Professorum Hungarorum
Piliscsaba, 2024

Támogatta a Miniszterelnökség

A sorozatot szerkeszti Mayer Gyula

ISBN 978-615-01-9939-9
ISSN 3004-166X

A kötetet kiadja a Makovecz Campus Alapítvány Collegium Professorum Hungarorum
Felelős kiadó: Szovák Kornél
Könyvterv és tördelés: Kőfaragó Gyula

Nyomda: Multiszolg Bt.
Felelős vezető: Kajtor Bálint

TARTALOM

Előszó 7

C. Tóth Norbert:
Az Erdődi család felemelkedése 9
Rácz György:
A Bakóc család középkori címere 22
Horváth Richárd:
Egy kevéssé ismert évtized.
Bakóc Tamás Mátyás király udvarában 1480–1490 40
Neumann Tibor:
Bakóc és Szatmári. Döntéshozatal és kancellária 1490–1497 69
Kuffart Hajnalka:
Bakóc Tamás és Estei Hippolit cseréje 111
Takács Imre:
Erény és szerencse, avagy az érem másik oldala.
Adalék Bakóc Tamás művészetpártolásához 158
Szabó Ágnes:
Bakóc Tamás 1512. évi bevonulása Rómába.
A magyar kíséret öltözékének leírása Stazio Gadio nyomán 173
Nemes Gábor:
Bakóc Tamás legátusi bírósága (1514–1521) 183
Dreska Gábor:
Bakóc Tamás leveleiről 224
Solymosi László:
Az esztergomi érsekség birtokállománya a középkor végén 236

Bibliográfia 245

Nemes Gábor*

BAKÓC TAMÁS LEGÁTUSI BÍRÓSÁGA (1514–1521)

Bakóc Tamás a késő középkori Magyarország egyik legnagyobb hatalmú politikusaként és főpapjaként csaknem két évtizeden át aktívan befolyásolta hazánk bel- és külpolitikáját, sőt bíborosként, majd később kiterjedt területek pápai legátusaként szinte egész Európát beszövő kapcsolati hálóval rendelkezett. E kapcsolatrendszer pontos feltérképezéséhez nélkülözhetetlen Bakóc bíboros környezetének és udvartartásának vizsgálata, amelynek most egy speciális szegmensével, a legátusi bíróság működésével és személyi összetételével kívánok foglalkozni.

Bakóc Tamás 1512. január 26-án vonult be Rómába és szállását egy, a Campo de' Fiori közelében, a Piazza del Biscionén lévő palotában rendeztette be, ott, ahol négy hónappal azelőtt még Pietro Isvalies bíboros (†1511) lakott.[1] Isvalies pápai legátusként 1501 és 1503 között Magyarországon tartózkodott, ahol a két kardinális alaposan megismerhette egymást. A kapcsolat később sem szakadt meg, Isvalies bíboros protektorként évekig állt kapcsolatban a magyar udvarral és nyilván Bakóccal is.[2] Bár a Piazza del Biscionén lévő palota kétségtelenül a római diplomaták egyik legfrekventáltabb környékén helyezkedett el,[3] de Bakóc bíborost nyilván nem csak ez a szempont motiválta.

* Készült a HUN-REN–Pázmány Péter Katolikus Egyetem–Pécsi Tudományegyetem Fraknói Vilmos Római Történeti Kutatócsoport keretében. Köszönöm C. Tóth Norbertnek és Lakatos Bálintnak a cikkel kapcsolatos észrevételeit, tanácsait.

1 Fraknói V., *Erdődi Bakócz Tamás* 117. Bakóc a Mediciek közvetítésével vásárolta meg az ingatlant Gian Giordano Orsini bíborostól (Tewes, G.-R., *Kampf um Florenz* 916. Az adatra Lakatos Bálint hívta fel a figyelmemet, amit ez úton is köszönök).

2 Nemes G., Pietro Isvalies 9–46. Bakóccal való kapcsolatáról uo. 13., 16–17., 22.

3 A Palazzo Orsini Pio Righettiről lásd Fletcher, C., *Diplomacy in Renaissance Rome* 131.

Bakóc Tamás római tartózkodása (1512–1513)

Az esztergomi érsek Isvalies bíboros örökébe kívánt lépni, átvéve bíboros protektori szerepét[4] és famíliájának egy részét is. Elsőként Filippo Sergardit kell megemlíteni,[5] akivel Bakóc már Magyarországon is találkozhatott, hiszen Isvalies titkára és legátusi bíróságának auditora volt. Sergardi római szolgálatainak[6] honoráriumaként kaphatta 1512 júliusában az esztergomi székesegyház Nagyboldogasszony-kápolnájának javadalmát.[7] Bakóc Sergardihoz hasonlóan Vincenzo Baldit[8] is Isvalies bíboros magyarországi legációja idejéből ismerhette, aki annak távollétében egy ideig magyarországi javadalmainak kormányzójaként is működött. A pistoiai származású jogi doktor – veszprémi kanonokként és Bakóc római prokurátoraként – évekig ingázott Magyarország és Róma között, sőt a római magyar delegációt még 1523-ban is segítette.[9]

Szintén Isvalies környezetéből csatlakozhatott Bakóchoz Simon de Begna (a horvát szakirodalomban Šimun Kožičić) modrusi püspök, akivel az esztergomi érsek minden bizonnyal már 1510-ben, a tatai országgyűlésen is találkozott, ahol Begna pápai követként volt jelen.[10] Az. V. Lateráni Zsinaton (1512–1517) is talán már Bakóc bíboros társaságában vett részt.[11]

Ugyancsak Isvalies bíboros környezetéből kerülhetett Bakóc Tamás kíséretébe Niccolò Niconizi korcsulai koadjutor is,[12] aki ekkor már komoly kúriai tapasztalattal rendelkezett. 1503 szeptemberében jelen volt ugyanis a III. Pius, majd ugyanez év no-

4 Erre lásd *Consistorialia* 22–26. (nr. 14–16.).

5 Frenz, Th., *Die Kanzlei der Päpste* 435.; Nemes G., Magyarország kapcsolatai 492–493., 499–501.; Baker-Bates, P., *Sebastiano del Piombo* 35–52., Nemes G., Pietro Isvalies 20., 30–31.

6 *Cameralia* II. 323. (nr. 1413.), 1513. XI. 3.: DF 237352.

7 1512. VII. 15.: DF 237709. pp. 16–19., *Rep. Pont. Doc*. nr. 581., 1513. III. 19.: Hergenröther, J., *Regesta* nr. 1409–1410., *Cameralia* II. 292. (nr. 1381.); Körmendy K., A jogtudó magyar értelmiség 211–223.

8 *Cameralia* II. 324. (nr. 1413.), *Vincentius de Pistorio procurator reverendissimi domini cardinalis*, 1513. XI. 3.: DF 237352.

9 Nemes G., Pietro Isvalies 23.

10 Lakatos B., A tatai országgyűlés 42., 48–49.

11 Minnich, N. H., The Participants 182. (nr. 32.).

12 1503. máj. 10-én nevezték ki az akkor velencei fennhatóság alatt lévő korcsulai püspökség koadjutorává (Eubel, C., *Hierarchia catholica* II. 241.).

vemberében a II. Gyula pápát megválasztó konklávén Juan Castellar y de Borja bíboros kísérőjeként.[13] Niconizi 1504 májusában Róma város általános helynöke (*vicarius generalis*) lett,[14] 1510-ben pedig több ízben is – olykor Filippo Sergardival együtt – Isvalies bíboros kíséretében tűnt fel.[15] Isvalies halála után Bakóc szolgálatába léphetett, és ő volt az egyik személy, aki a konklávéra elkísérte.[16] Nem sokkal ezután Tommaso Malombra korcsulai püspök halála miatt elnyerte a csaknem egy évtizede várt püspökségét, amit haláláig, 1541-ig viselt.[17] 1513/1514 táján Bakóctól X. Leó szolgálatába szegődött, akitől pápai prelátusi címet, valamint egy padovai kanonoki javadalmat nyert el,[18] ezenkívül részt vett az V. Lateráni Zsinat nyolcadik és kilencedik ülésszakán (*sessio*) is.[19]

Bakóc Tamás római hivatali ügyeinek intézését tapasztalt jegyzőkre, Egidio Zefirire és Pietro Aretinóra bízta. Zefiri – aki az umbriai Amelia egyik nemesi családjából származó laikus volt – már 1508-tól kimutatható Rómában mint közjegyző.[20] 1513. szeptember 27-én Bakóc érsek fő ügyvivőjeként (*principalis procurator*) jelenik meg előttünk, ekkor az esztergomi érsek prímási jogairól szóló pápai bullákat személyesen vitte el átírás céljából Girolamo Ghinuccihoz, Ascoli püspökéhez, az Apostoli Kamara auditorához.[21]

13 *Johannis Burckardi Liber notarum* 378., 404.

14 Uo. 453.

15 1510. I. 29.: ASC ANGU Sez. LXVI, vol. 8, fol. 18r, 1510. VIII. 21.: Uo. fol. 186v–187r (kiadását lásd Tedeschini, C. D., Le societates officii 509.), 1510. XI. 5.: ASC ANGU Sez. LXVI, vol. 11, fol. 107rv (ekkor a római Santa Maria Maggiore-bazilika vikáriusa).

16 Delicati, P. – Armellini, M., *Il diario* 92.

17 Eubel, C., *Hierarchia catholica* II. 241.

18 Hergenröther, J., *Regesta* nr. 7557–7558.

19 1513. XII. 19., 1514. V. 5.: Minnich, N. H., The Participants 190., Uő, The Legitimacy II. 187. Unokaöccse, Francesco Niconizi neves humanista volt, aki jó barátságot ápolt Verancsics Antallal (Gliubich, S., *Dizionario biografico* 225–226., Verancsics VI. 40–42.).

20 1508. V. 4.: ASC ANGU Sez. I, vol. 896, s. n., 1508. IX. 10.: Uo. Sez. LXVI, vol. 3, fol. 68r–71v (*nobilis vir dominus Egidius Zephirus laicus Amerinus publicus notarius*), 1508. IX. 26.: Uo. fol. 71r–72r, 1508. IX. 29.: Uo. fol. 72r–73v, 1508. XI. 23.: Uo. fol. 103rv, 1508. XII. 2.: Uo. fol. 117v–119v, 1509. I. 6.: Uo. fol. 155v–156r, 1509. I. 10.: Uo. fol. 155v–156r, 1509. IV. 25. – VI. 23.: Uo. vol. 6, fol. 47v–61v, 1509. VI. 9.: Uo. vol. 5, fol. 74v, 1509. XI. 11.: Uo. fol. 191v, 1509. XII. 3.: Uo. vol. 7, fol. 56v–58r, 1510. I. 4.: Uo. vol. 8, fol. 3v–4v, 1510. II. 2.: Uo. fol. 38v–40r, 1510. III. 8.: Uo. vol. 10, fol. 2r–3r, 1510. IV. 29.: Uo. vol. 9, fol. 157v–158r, 1510. V. 18.: Uo. fol. 158v, 1510. VI. 25.: Uo. vol. 10, fol. 114r, 1510. VIII. 7.: Uo. fol. 154v–155r, 1510. IX. 3.: Uo. fol. 156rv.

21 DF 278961., Török J., *Magyarország primása* II. 85–86.; *Rep. Pont. Doc.* nr. 597.

Zefiri – aki később Nepi kanonoka is lett[22] – Bakóc Rómából való távozása, sőt a bíboros halála után is segítette a római magyar ügyintézést, legyen az bírósági, kamarai vagy éppen kancelláriai természetű.[23] Kapcsolata a magyar klérussal a mohácsi csata után sem szakadt meg, 1527-ben Andrea Cesi esztergomi nagyprépost látta el Zefirit instrukciókkal.[24] A szintén világi Pietro Aretino elsősorban az esztergomi káptalan annáta-perében segédkezett.[25] Még Rómában csatlakozhatott Bakóc Tamás kíséretéhez a zárai egyházmegyéből származó jegyző, Pietro dello Scutto is, aki szintén Isvalies bíboros környezetéből érkezett.[26]

Bakóc természetesen nemcsak Rómában verbuvált művelt értelmiségieket udvartartásához, hanem környezetében megtalálhatók voltak olyan „hazai" klerikusok is, akik részben amúgy is az Örök Városban tartózkodtak, mások pedig az érsekkel együtt érkeztek. Bakóc egyik fontos segítője Vitéz Mihály volt, aki a római Szent Péter-bazilika magyar gyóntatójaként valószínűleg ekkor már komolyabb helyismerettel is rendelkezett. Ennek egyik jele, hogy a bíborost a II. Gyula halálát követő, 1513. február 21-én kezdődő konklávéra is elkísérte.[27] Rómában várhatta a bíborost Pécsi Miklós esztergomi kanonok is, aki már 1508 óta folyamatosan – vagy legfeljebb kisebb megszakításokkal – az Örök Városban tartózkodott.[28]

Bakóc kíséretéhez tartozott segédpüspöke, Jánosfalvi Mihály moldvai püspök, aki a Lateráni Zsinat második ülésszakán is megjelent.[29] Rajta kívül a magyarországi püspöki

22 *Form. Eccl. Strig.* 610.

23 Nemes G., Magyarország kapcsolatai 490–491.

24 HHStA Ung. Akt. AA Fasc. 3. Konv. C. 134. (Fotóját Oross András bécsi levéltári delegátusnak köszönöm.) Zefiri 1535-től 1545-ig a Dataria Apostolica depositariusa volt, lásd erre Litva, F., L'attività finanziaria 106–110.

25 *Cameralia* II. 324–325., 328–329. (nr. 1413.), *discreto viro magistro Petro de Aretio in Romana Curia causarum procuratore*, 1513. XI. 3.: DF 237352.

26 ASC ANGU Sez. LXVI, vol. 7, fol. 111r–112v.

27 Delicati, P. – Armellini, M., *Il diario* 92. Római jelenlétére lásd még: 1513. XI. 3.: DF 237352.

28 1508. II. 21.: DF 264686., 1508. III. 11.: ASC ANGU Sez. LXVI, vol. 2, fol. 40v–41r, 1508. IV. 17.: *Cameralia* I. 191. (nr. 328.), 1508. VIII. 5.: DF 208836., 1508. IX. 10.: DF 264690., 1508. XII. 27.: ASC ANGU Sez. LXVI, vol. 110, fol. 53r–54v, 1508. XII. 29.: Uo. Sez. LXVI, vol. 3, fol. 150r, 1509. II. 10.: DF 283902., 1509. II. 16.: ASC ANGU Sez. LXVI, vol. 4, fol. 149v, 1512. I. 19.: Uo. vol. 111, fol. 146r, 1512. IV. 12.: DF 208478., 1513. V. 7. – VIII. 26.: *Cameralia* II. 321–329. (nr. 1413.), 1513. XI. 3.: DF 237352., lásd még C. Tóth N., *Esztergomi arch.* 189.

29 Labbeus, Ph. – Cossartius, G., *Sacrosancta concilia* 59., Minnich, N. H., The Participants 190. ▶

kart Iacobus de Blasiolis (a horvát szakirodalomban Jakov Blažiolović) zenggi püspök[30] képviselte, aki a Lateráni Zsinat négy ülésszakán is részt vett.[31] Jakab püspök 1512. december 4-én Bakóc bíboros jelenlétében végrendelkezett,[32] majd 1513. szeptember 23. előtt hunyt el.[33]

Bakóccal tarthatott Lazarus Rosetus esztergomi kanonok is, aki mint az érsek familiárisa X. Leó pápától 1513 márciusában egy utrechti kanonokságot és a kölni Szent Szeverin-társaskáptalan dékáni javadalmát,[34] majd nem sokkal később az ugyancsak kölni Szent Kunibert-egyház kanonoki stallumát kérvényezte.[35] Szintén Bakóc római kíséretét alkothatta Eszéki Tamás fia László esztergomi kanonok is,[36] aki mint a bíboros familiárisa és udvarmestere[37] (*magister domus et continuus commensalis*) pápai közjegyzői kinevezést nyert el.[38] Rajtuk kívül Bakóc római kíséretét alkotta Igari Simon esztergom-szentgyörgyi prépost, Bak János esztergomi kanonok, Bak Barnabás váradi kanonok, homorogi főesperes, Tolnai Márton, Bornemissza János budai várnagy familiárisa, pécsi egyházmegyei klerikus, valamint Zágrábi (Gréchegyi) Olasz Mátyás is.[39]

(nr. 251.), Uő, The Legitimacy 184.; Jánosfalvira: *Főpapi arch. 1440–1526*. 82. A második sessió nyitó miséjét Bakóc bíboros celebrálta fényes külsőségek között, lásd erre Minnich, N. H., Lateran 12.

30 Ljubović, E., Senjska plemićka 304–305., *Főpapi arch. 1440–1526*. 134.

31 1., 2., 6., 7. ülésszak (1512. V. 10., V. 17., 1513. IV. 27., VI. 17.), lásd Minnich, N. H., The Participants 182.

32 ASC ANGU Sez. LXVI, vol. 111, fol. 184r–185v.

33 Bakóc az ő halálára hivatkozva kérte a pápától a zenggi püspökség kommendátorságát (Hergenröther, J., *Regesta* nr. 4637–4643.).

34 Hergenröther, J., *Regesta* nr. 1341., C. Tóth N., *Esztergomi arch.* 176. A Szent Szeverin-társaskáptalan dékánságát 1513. aug. 19-én (Hergenröther, J., *Regesta* nr. 4165.) és 1519-ben még viselte (https://query.staatsarchiv.bs.ch/query/detail.aspx?ID=832174 – a letöltés ideje: 2022. febr. 14.). A szakirodalom egy része szerint ő lehet a legelső ismert magyar térképész, Lázár deák, lásd erre Plihál, K., Magyarországot ábrázoló első ismert térkép készítője.

35 Hergenröther, J., *Regesta* nr. 2640. Római jelenlétére lásd még *Cameralia* II. 327. (nr. 1413.).

36 C. Tóth N., *Esztergomi arch.* 108., 115., 135.

37 A reneszánsz bíborosi udvar felépítésére és az udvarmesteri funkcióra lásd Hollingsworth, M., The Cardinal's Household 263–264.

38 Hergenröther, J., *Regesta* nr. 4709., 5098.

39 1512. I. 19.: ASC ANGU Sez. LXVI, vol. 111, fol. 146r, 1512. IV. 12.: DF 208478., 1513. XI. 3.: DF 237352.; C. Tóth N., *Esztergomi arch.* 56., 170–171.; Kristóf I., *Egyházi középréteg* 190–191., 263.; *Cameralia* II. 327. (nr. 1413.)

A legátusi megbízatás és hazatérés

A már említett konklávé – ahová Bakóc Tamás bíboros papabilisként vonult be – nem az esztergomi érsek, hanem Giovanni de' Medici győzelmét hozta, aki a X. Leó nevet vette fel.[40] Az új pápának többek között szembe kellett néznie a keresztény államokat fenyegető török veszéllyel. 1513. április 27-én a Lateráni Zsinat hatodik ülésszakán – amelyen maga X. Leó elnökölt – Simon de Begna modrusi püspök beszélt az Itáliát és Magyarországot fenyegető oszmán veszélyről,[41] de ugyanerről számoltak be II. Ulászló magyar és cseh király levelei,[42] I. Zsigmond lengyel király követei, és valószínűleg maga Bakóc is több ízben tájékoztathatta erről a pápát.[43] X. Leó végül az 1513. július 15-i pápai konzisztóriumon Bakóc Tamást a magyar, a cseh és a lengyel királyság területére legátussá nevezte ki, amit az Angyalvár ágyúi adtak hírül a külvilágnak.[44]

Hogy a pápa csak azért bízta-e meg Bakócot, hogy a befolyásos bíborost eltávolítsa Rómából, az kérdéses. Annyi bizonyos, hogy korábbi pápák – például IV. Sixtus is – éltek ezzel a taktikával, így talán X. Leó pápa esetében is kézenfekvőnek bizonyulhatott. Ugyanakkor az is egyértelmű, hogy erre a megbízatásra minden kétséget kizárólag az esztergomi kardinális volt a legalkalmasabb.[45] Figyelembe véve azonban, hogy Bakóc legációja a pápai diplomácia részéről csak egy elszigetelt eset maradt – tekintve, hogy X. Leó sem a Szent Római Birodalomba, sem Velencébe nem küldött ez ügyben követet[46] –, inkább talán mégis Bakóc eltávolítása lehetett az újonnan megválasztott pápa elsődleges célja.

A kinevezés napján, tehát 1513. július 15-én kelt bullák pontosan meghatározták küldetésének részleteit. Egyrészt körülhatárolták a legátusi megbízatás területét, amely a magyar, a cseh, a lengyel és a dán korona országai, azaz Magyar-, Cseh- és Lengyelország, Dánia, Norvégia és Svédország, valamint Szilézia, Lausitz, Morvaország, Havasalföld,

40 Fraknói V., *Erdődi Bakócz Tamás* 130–135., Mondin, B., *Pápák* 400–406.

41 Labbeus, Ph. – Cossartius G., *Sacrosancta concilia* 134–135., 145–152.; Fraknói V., *Erdődi Bakócz Tamás* 136–137.; Lučin, B., Šimun Kožičić Benja 176–180.

42 *Mon. rust*. 27–32.

43 Fraknói V., *Erdődi Bakócz Tamás* 137–138.

44 Delicati P. – Armellini, M., *Il diario* 6.; Érszegi G., Curia Romana 337.; Uő, Bakócz Tamás 199.

45 Kalous, A., *Late Medieval Papal Legation* 202–203.

46 Setton, K. M., *The Papacy and the Levant* III. 151–158.

Livónia és Litvánia területére, továbbá Poroszországra és a Moszkvai Nagyfejedelemségre[47] szólt, és feladatául egy, a törökök és a tatárok elleni hadjárat szervezését rótta rá.[48] Az, hogy a szentszéki diplomácia miért jelölt ki Bakóc számára ilyen szokatlanul kiterjedt legációs területet, az további kutatásokat igényel. II. Ulászló királyországai természetesen nem szorulnak magyarázatra, mint ahogy a szintén Jagellók által kormányzott Lengyel Királyság sem. Poroszország és a Moszkvai Nagyfejedelemség a lengyelekkel régóta fennálló konfliktusuk rendezése miatt kerülhettek be,[49] bár a pápai kúriában a lengyel és litván területeken élő ortodox vallású rutének ügyét is minden bizonnyal figyelembe vették.[50] A töröktől oly messze fekvő skandináv területek kijelölése azonban továbbra is magyarázatra vár.

A pápa pontosan meghatározta azokat a felhatalmazásokat is, amelyek Bakócot legációja idején megillették. Ezek szerint jogában állt egyházi javadalmak halmozásának engedélyezése (nemeseknek és egyetemi fokozattal rendelkezőknek három, a többieknek kettő), valamint negyedfokú rokonházasság és szabad végrendelkezés engedélyezése. Egyetemen teológiát vagy kánonjogot tanuló szerzetes az ő jóváhagyásával tanulmányait öt évig folytathatta. Dönthetett üresedésben lévő egyházi javadalmak adományozásáról és bérbe adásáról, kétszáz dukát éves jövedelmet meg nem haladó monostorok betöltéséről, kegyúri jog adományozásáról és elvételéről. Jogában állt bírók helyreigazítása és eltávolítása, statútumok kiigazítása és megerősítése, ellentmondók kiközösítése, egyházi büntetések alóli felmentés, eskü felbontása, továbbá negyven-negyven pápai közjegyzőnek, pápai káplánnak és a lateráni palota *comes palatinus*ának kinevezése, illetve tíz *poeta laureatus* kreálása.[51]

A két nappal később, július 17-én kiállított bullákban – helyenként módosítva és kiegészítve a korábbit – tovább bővültek Bakóc jogkörei. Eszerint a legációja alatti területen bármely templomot, monostort és temetőt felszentelhetett, valamint engedélyezhette olyan hordozható oltár használatát, amelyen interdiktum alatt is lehetett misézni.

47 Bakóc megpróbálta X. Leó pápával legátusi területeit a Szent Római Birodalomra és Velencére is kiterjeszteni, erre lásd Lakatos B., Hírek Magyarországról 194–200.

48 Theiner, A., *Vet. mon. Hung.* II. 594–596. (nr. 800.), Hergenröther, J., *Regesta* nr. 3633., *Mon. rust.* 32–34. (nr. 2–4.)

49 Fraknói V., *Erdődi Bakócz Tamás* 140.; Minnich, N. H., Session XII 40–51.

50 Minnich, N. H., Session XII 35–40.

51 Hergenröther, J., *Regesta* nr. 3632., 3634.; *Mon. rust.* 34. (nr. 3.).

Ünnepi szentmisét celebrálhatott királyok és fejedelmek jelenlétében és teljes búcsút is adhatott: a személyesen celebrált istentiszteletek alkalmával hat év, míg megbízott prelátusa útján három év, sőt, ha először vonult be ünnepélyesen egy településre, akkor a jelenlévők egy év búcsúban részesültek. Bármilyen egyházi személy felett ítéletet mondhatott, bármely klerikust feloldozhatta a misemondási kötelezettsége alól, és felmenthetett az irregularitás alól olyanokat is, akik a papi rendeket kívánták felvenni. Az esküszegők büntetését viszont csak úgy engedhette el, ha a vétkes javaiból a törökök elleni keresztes hadjárat céljára adakozott. Jogot nyert a legációja területén lévő minden férfi és női szerzetesközösség vizitálására és megreformálására, és feloldozást adhatott monostorukat elhagyó és habitusukat letevő kóborló szerzeteseknek. Megreformálhatott studium generalékat (egyetemeket) és kollégiumokat, huszonöt arra érdemesnek ítélt személy számára adhatott doktori és magiszteri fokozatot, ezenkívül szabadon nevezhetett ki pápai közjegyzőket. Továbbá arról is rendelkezhetett, hogy a studium generalén tanuló klerikus távolléte ellenére megkaphassa javadalmából származó jövedelmeit. Jogot kapott arra is, hogy eretnekek, skizmatikusok, simóniákusok és bullahamisítók ellen nyomoztathasson és meg is büntethesse őket. Felhatalmazást kapott továbbá arra, hogy – legációs területének nagy kiterjedése miatt – alkalmas személyeket hasonló vagy korlátozott jogkörrel delegáljon maga helyett.[52]

A keresztes hadjáratot kihirdető bullát végül 1513. szeptember 3-án állította ki az apostoli kancellária, amelynek értelmében a legátus teljes búcsút adhatott nemcsak a hadjárat résztvevőinek, hanem az expedíciót támogatók számára is.[53] A szeptember 17-én és 20-án expediált pápai oklevelek tovább bővítették a leendő legátus kötelességeit: feladatul kapta a cseh és morva huszitáknak a katolikus egyházba való visszatérítését is. Az egyeztetés kiindulópontjául a bázeli négy cikkelyt tették, és kikötötték, hogy a megállapodást a Lateráni Zsinatnak kell megerősítenie. A célkitűzés mindenképpen az volt, hogy a katolikus hitre tért csehekből és morvákból – akár egyházi bevételek felhaszná-

52 Theiner, A., *Vet. mon. Hung.* II. 596–597. (nr. 801–802.); Hergenröther, J., *Regesta* nr. 3687–3703., 3706. Bakóc Tamás működése során két vicelegátust is kinevezett: 1514 áprilisában Várdai Ferenc erdélyi püspököt Erdély, majd 1514 augusztusában Simon da Begna modrusi püspököt Dalmácia, Horvátország, illetve Szlavóniának a Kulpán túli területére, lásd *Mon. rust*. 65–66. (nr. 22.), 197–198. (nr. 166.).

53 Borsa G., Bakócz Tamás nyomtatott búcsúlevele 215–217., *Mon. rust.* 35–54. (nr. 6.).

lásával – egy sereget szervezzen, amelyet a törökök ellen lehet fordítani.[54] Bakóc bíboros még Rómában X. Leóval megerősíttette az esztergomi érsekek prímási és született legátusi jogosítványait, amelynek értelmében többek között az esztergomi érseki szentszéki bíróság a Magyar Királyság minden egyházmegyéjéből harmadfokú feljebbviteli fórumnak számított.[55]

A pápai legátussá kreálás ünnepélyes ceremóniája az 1513. október 24-i konzisztóriumon játszódott le, amelyről Paride de Grassi szertartásmester naplója ad részletes tájékoztatást. Először a pápa felolvasott egy antifónát és egy zsoltárt, majd imádkozott a legátusért, és átadta neki a legátusi keresztet. Miután a legátus megcsókolta a pápa lábát és arcát, bemutatta kíséretét, hogy azok is lábcsókkal illessék az egyházfőt. Amikor a legátus és népes kísérete elhagyta a palotát, az Angyalvár ágyúi is eldördültek.[56] Az idős Bakóc 1513 novemberében kelt útra Rómából, és Ancona, Zengg, valamint Zágráb érintésével 1514. március elejére érkezett vissza székvárosába, Esztergomba.[57]

Bakóc két hét pihenés után fényűző módon bevonult Budára[58] és az országgyűléssel éles viták után jóváhagyatta a keresztes bulla kihirdetését, és ezzel el is kezdődtek a hadjárat előkészületei. A török elleni expedíció végül – hiába próbálta meg azt Bakóc betiltani – csúfos kudarccal végződött, és a pápaválasztás remélt sikere után a parasztháború újabb súlyos presztízsveszteséget okozott az esztergomi érseknek.[59] Ennek ellenére Bakóc legátusi megbízatását X. Leó pápa többször is meghosszabbította,[60] így a bíboros azt élete végéig viselhette.[61]

54 Theiner, A., *Vet. mon. Hung.* II. 608–612. (nr. 806–807.); Minnich, N. M., Session XII 28–35.; Kalous, A., Cardinal Legate Tamás Bakóc 308–310.

55 1513. VIII. 4.: DF 237361. (kiadásait lásd Török J., *Magyarország primása* II. 85–90., Theiner, A., *Vet. mon. Hung.* II. 597–606. [nr. 803.], *Rep. Pont. Doc.* nr. 597.), 1513. VIII. 23.: DF 278960. (regesztáit lásd Hergenröther, J., *Regesta* nr. 4197., *Rep. Pont. Doc.* nr. 599.); lásd még C. Tóth N. – Lakatos B. – Mikó G., *A pozsonyi prépost és a káptalan viszálya* 19.

56 Érszegi G., A Curia Romana 337–338.; Uő, Bakócz Tamás 199–200.; Kalous, A., *Late Medieval Papal Legation* 105–112.; Uő, Cardinal Legate Tamás Bakóc 310.

57 Fraknói V., *Erdődi Bakócz Tamás* 135–142.; Szűcs J., A ferences obszervancia 213–214.; C. Tóth N., Az 1514. márciusi országgyűlés 32–36.; Kalous, A., *Late Medieval Papal Legation* 126.

58 C. Tóth N., Az 1514. márciusi országgyűlés 38–40.

59 Uo. 54–72.

60 *Consistorialia* 29. (nr. 19.)

61 1516-ben X. Leó pápa legátusi jogkörrel felhatalmazott nunciust akart küldeni Magyarországra, de a követség végül nem jött létre (Kalous, A., *Late Medieval Papal Legation* 38., 208.).

A legátusi bíróság

Bakóc hazaérkezése után tehát létrejött az esztergomi vikárius – korszakunkban Nyási Demeter[62] – által működtetett érseki széktől szervezetileg független legátusi bíróság is, melynek apparátusát elsősorban a bíborossal Rómából hazatérő, a Szentszék kúriai ügymeneteiben is járatos külföldi személyek alkották.[63]

Hogyan is működött Bakóc Tamás legátusi bírósága? Először is a pápai kúriához hasonlóan ide is be lehetett nyújtani kérvényeket, amelyekből jelenleg mindössze kilenc ismert. Az egyetlen, eredetiben fennmaradt, a selmecbányai domonkos kolostor ügyében született szupplikációt Bakóc Tamás helyett az auditor, Andrea Cesi császmai prépost szignálta – a Signatura Apostolica prefektusaihoz hasonlóan[64] – *Placet reverendissimo domino legato* formulával.[65] A szignált eredeti kérvényeket egy levél kíséretében juttatták el a végrehajtásért felelős személynek vagy személyeknek,[66] ahogyan az a Római Kúriában is szokás volt.[67] A többi kérvény átírásban maradt fenn: hatot a már említett Andrea Cesi írt át és ugyanő szignálta,[68] egy pedig Bernardino Visconti auditor átírásában maradt ránk, jóllehet azt is Cesi engedélyezte.[69] Bakóc Tamás által személyesen szignált kérvény mindössze egy maradt fenn, amelyet az érseki szentszék ügyhallgatója, a már említett Nyási Demeter írt át. A bíboros a pápai kúriai gyakorlatban a vicekancellár és a referendárius által alkalmazott *Concessum, ut petitur*[70] formulát írta rá a szupplikációra.[71]

62 *Főpapi arch. 1440–1526*. 30.; *Form. Eccl. Strig*.

63 Erről korábban röviden lásd Nemes G., Oluf Hansen Bang 59–60.

64 *Reg. Suppl. 1522–1523*. 34.

65 *Placet reverendissimo legato domino. Andreas Chasmensis* – DF 235524. (Az adatra Szovák Kornél hívta fel a figyelmemet, melyet ez úton is köszönök.)

66 Erre lásd DF 235200.

67 Ez az ún. *breve supplicatione introclusa*, lásd *Brev. Clementina* xii.

68 *Placet reverendissimo domino legato. Andreas Chasmensis* – DF 253546., DF 210879., DF 232476. (kiadása: *Mon. civ. Zagr*. III. 162–163.), DL 65203., DL 69108., DF 261909.

69 DL 94788.

70 *Reg. Suppl. 1522–1523*. 20–21.

71 *Concessum, ut petitur. Thomas cardinalis Strigoniensis legatus* – DF 201597. A kérvényt végül Nyási Demeter esztergomi helynök írta át.

A legátus szentszéki bíróságát az általános ügyhallgató (*auditor generalis*) vezette. Ezt a tisztséget kezdetben a Bakóccal együtt Magyarországra érkező Bernardino Visconti[72] látta el. Auditori tevékenysége 1515 januárjáig mutatható ki, bár csak 1515 júniusában indult vissza Rómába. A bíróság vezető ügyhallgatói tisztségét utána Bakóc bizalmi embere, Andrea Cesi császmai prépost[73] vette át. Mivel Cesi 1514 áprilisában már a legátusi székhez benyújtott szupplikációt szignált, így könnyen lehet, hogy már ekkor is volt auditori megbízatása.[74] A legátusi szék időnként eseti megbízatással rendelkező kiküldött bírákat is alkalmazott: Giovanni Aquerio anconai kanonok talán Bakóccal együtt érkezett hazánkba, Garai György pedig esztergomi kanonokként értelemszerűen amúgy is a bíboros környezetében tartózkodott.

Hol volt a bíróság székhelye? A bíróságnak tulajdonképen nem volt konkrét központja, hanem ott ült össze, ahol a legátus éppen tartózkodott, tehát jobbára Esztergomban vagy Budán. Kivételt jelent az 1515 márciusa és júliusa között eltelt időszak, amikor a bíróság tagjai elkísérték urukat Pozsonyba, ahová a bíboros a Habsburg-Jagelló házassági szerződést előkészítő királytalálkozó miatt érkezett.[75] Emellett egy-egy alkalommal – Bakóc Tamást követve – Egerben,[76] illetve Erdődön (Valkó megye)[77] időzve állított ki iratot a bíróság. Esztergomban a székesegyház sekrestyéjében,[78] a vár palotájában[79] vagy éppen Bakóc érsek házában[80] bocsátottak ki oklevelet, Budán pedig nagyrészt szintén a bíboros rezidenciáján[81] keltek az iratok. Az auditorok vagy a jegyzők is többször saját lakóhelyükön állították ki a szükséges dokumentumokat, így Bernardino Visconti bu-

72 Életrajzát lásd a Függelékben.

73 Életrajzát lásd a Függelékben.

74 DL 94788.

75 Majorossy J., The Town of Pressburg and the Royal Summit 293–347.

76 1515. XII. 20.: DL 47128.

77 1518. X. 28.: DL 94336.

78 1519. II. 28.: DF 237714.

79 1514. X. 16.: DF 228155., 1517. IV. 28.: Erdélyi, G., *The Register* 22. (*in palatio maiori arcis nostre Strigoniensis*). Több alkalommal *loco audientie causarum legationis apostolice solito* lokalizálás szerepel, kérdéses, hogy ez melyik esztergomi helyszínt takarja: 1516. XI. 16.: DL 98475., 1516. VII. 9.: DF 232447., 1517. XI. 27.: DF 232258.

80 1515. XI. 11.: DF 287714.

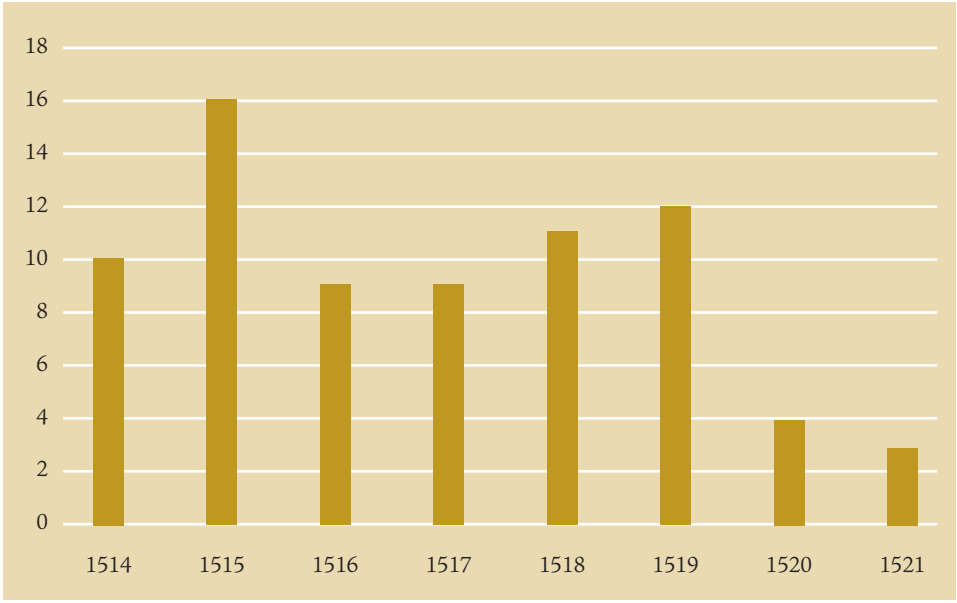
81 1514. XI. 7.: DL 101477., 1519. VI. 28.: DF 232528.

dai,[82] Andrea Cesi esztergomi[83] és budai,[84] valamint Pietro dello Scutto[85] és Oluf Bang esztergomi háza[86] is feltűnik kelethelyként. Időnként azonban rendhagyó helyszínek is szerepelnek: Batthyány Benedek budai várnagynak a Mária Magdolna-egyház közelében,[87] illetve a néhai Kubinyi László budai udvarbírónak a ferences kolostor mellett lévő háza.[88] A rendhagyó helyszínek oka talán az egyházak közelségében vagy az ott jelen lévő udvari személyek kapcsolatrendszerében keresendő.

A bíróság iratforgalmát saját „kancellária" bonyolította le. Bár mindössze 77 dokumentum maradt fenn, amely a bíróság irattermelését igazolja, ennél nyilván jóval több lehetett.[89] Ha az iratok időbeli eloszlását nézzük, akkor az egyenletesnek mondható, csak az utolsó két év mutat már csökkenő tendenciát (1. ábra). Ami az iratok típusait illeti, három fajtát különíthetünk el. Az egyik az ünnepélyes kivitelű, általában kiváltságokat, privilégiumokat tartalmazó oklevél, amelyet a pápai bullákhoz hasonlóan itáliai hártyára írtak,[90] a plikára függesztett selyemfonalon pedig a bíboros mandorla alakú legátusi nagypecsétje függött.[91] A peres iratokat viszont jóval egyszerűbb formában, általában papíron állították ki, és Bakóc nagyobb érseki pecsétjével hitelesítették. Az auditorok szintén saját pecsétjüket használták. A dokumentumok jelentős része – a szentszéki bírósági gyakorlatnak megfelelően – közjegyzői hitelesítést is kapott.[92] Valószínűleg százával állítottak ki a bécsi Singriener & Vietor nyomdában nyomtatott búcsúleveleket is, de ebből is mindössze kettő őrződött meg.[93]

82 1514. IV. 13.: DL 94788., 1514. VIII. 26.: DF 275523.
83 1518. II. 3.: DL 73214.
84 1519. III. 5.: DF 237714.
85 1516. I. 5.: DF 285627.
86 1516. IX. 4.: DF 282491.
87 A ház a Mária Magdolna-egyház közelében volt: Végh A., *Buda helyrajza* I. 287. (nr. 4. 3. 6.).
88 Néhai Kubinyi László budai udvarbíró háza a ferences kolostor közelében volt: Végh A., *Buda helyrajza* I. 147. (nr. 1. 3. 1.).
89 Az iratok tételes jegyzéke megtekintő a Függelékben.
90 Frenz, Th., *Papsturkunden* 84.
91 Bándi Zs., Jagelló-kori pecsétek katalógusa 124. (nr. 42.).
92 C. Tóth N. – Lakatos B. – Mikó G., *A pozsonyi prépost és a káptalan viszálya* 17.
93 DF 277170., Antonius de Parma, *Postilla super evangelia dominicalia*, Bayerische Staatsbibliothek, Clm. 14239., hátlap; Borsa G., Bakócz Tamás nyomtatott búcsúlevele; Uő, Bakócz Tamás újabb nyomtatott búcsúlevele; *Mon rust*. 54–55. (nr. 7.).

1. ábra: Bakóc Tamás legátusi bírósága által kiadott iratok év szerinti eloszlása

A kancellária vezetését Bakóc a Rómából vele együtt érkező Girolamo Magnani[94] minorita szerzetesre, Itália egyik leghíresebb hitszónokára bízta, akinek elsődleges feladata a keresztes hadjáratról szóló pápai bulla kihirdetése és megfelelő példányban történő lemásoltatása volt.[95] Magnani helyettese Simon de Begna modrusi püspök[96] lett, aki ugyancsak Bakóc római kíséretét alkotta. Miután Magnani visszatért Itáliába, Begnát pedig a bíboros Szlavónia, Horvátország és Dalmácia vicelegátusaként Modrusba küldte,[97] a kancellária vezetését is Andrea Cesi vette át. Az iratok fogalmazását végző abbreviátorok közül csak Jean de Caulx,[98] Bayeux-i egyházmegyés klerikus neve őrződött meg,

94 Életrajzát lásd a Függelékben.
95 A bulla kihirdetésében a magyarországi obszerváns ferencesek is részt vettek, lásd *Mon. rust*. 58–59. (nr. 17.), 66–68. (nr. 23–25.).
96 Életrajzát lásd a Függelékben.
97 *Mon. rust*. 196–198. (nr. 165–166.).
98 Életrajzát lásd a Függelékben.

aki emellett időnként a kiállított oklevelek regisztrálását is végezte. Rajta kívül a regisztratúrát a szintén Rómából érkező Ferdinando Corafeo is vezette, aki később szolgálataiért esztergomi kanonoki stallumot kapott.[99] A kancellária munkáját protokollumok és formuláskönyvek is segítették.[100] Az iratok kiállításáért a kedvezményezetteknek taxákat kellett fizetniük, amiket kezdetben a bíboros bizalmi embere, Vitéz Mihály[101] római magyar gyóntató adminisztrált. Miután Vitéz 1515 márciusa és 1516 áprilisa között visszatért Rómába penitenciáriusi hivatalának ellátására, tevékenységét ideiglenesen a már említett Cesi vette át, majd Vitéz kiválásával később ez a feladat is végleg ráhárult.

A kancellária számos írnokot és jegyzőt alkalmazott, akiknek nagy része külhoni volt: Peter Nittel von Echternach és Iacobus Valentis a trieri, Claude Goyette és Jacques Fabri a lyoni, Cesare Stampitto da Montolmo a fermói, Oluf Hansen Bang az odensei,[102] Iohannes Mruk pedig a krakkói egyházmegye szülötte, valamint Jean Dissoncourt valószínűleg francia területről érkezett. További személyek: A. Landeli, B. Fuscius, S. Camuratus, Stephanus de Contreras és Iohannes Robinus származási helyét sajnos nem sikerült meghatározni, de minden bizonnyal ők is külföldiek lehettek. Mindössze két magyar jegyző nevét őrizték meg a források: az egri egyházmegyés Sárosi Imréét és a pozsonyi Forster Istvánét. A legátusi kúria ügyvédei (prokurátorai) is nagyobbrészt külhoniak voltak: Pierfrancesco Barocci a fanói, Giacomo da Ancona az anconai, Giovanni Bertino az albai és Pietro dello Scutto a zárai egyházmegyéből származott. A legátusi bíróság főleg itáliai személyzete arra késztette az elé idézett peres feleket, hogy ők is olasz ügyvédet alkalmazzanak. Erre a legjobb példa Filippo Fiorentino, aki három perben is megjelent a legátusi szék előtt mint ügyvéd.[103] A prokurátorok között azonban már több hazai szakember tűnt fel: Verbói Callixtus, Újhelyi Márton, Török Mihály, Bátori Mihály és a már említett Sárosi Imre mind az esztergomi érseki szentszéken szereztek jogi tapasztalatot.[104]

99 Életrajzát lásd a Függelékben.

100 Iványi B., Könyvek, könyvtárak 195. (nr. 37.).

101 Életrajzát lásd a Függelékben.

102 Nemes G., Oluf Hansen Bang.

103 DL 65204., Erdélyi, G., *The Register* 18–23., DL 69108. Filippo valószínűleg a toszkánai Certaldóból származott, lásd erre *Form. Eccl. Strig.* 637., lásd még rá DF 279560. p. 448.

104 Életrajzukat lásd a Függelékben.

A bíróság munkáját természetesen a legátus is figyelemmel kísérte. Néhány jogbiztosító oklevél jobb szélén a T betű arra utal, hogy Bakóc – ahogyan a pápai kancelláriai gyakorlatban a vicekancellár[105] – részt vett az irat expediálásában és személyesen adta meg a végső engedélyt a kibocsátásra.[106]

A személyzet kapcsán a következő megfigyelések tehetők. A legátusi bíróságot Bakóc Tamás által nagyobbrészt római tartózkodása alatt maga köré gyűjtött, kúriai tapasztalattal és jogtudással – doktorátussal vagy közjegyzői kinevezéssel – rendelkező szakemberek működtették, akik nemcsak Itáliából, hanem francia és német földről vagy éppen Dalmáciából érkeztek. Ez nem egyedülálló jelenség, hiszen a korábban hazánkban tartózkodó Pietro Isvalies bíboros legátusi bíróságát is kivitel nélkül külföldiek alkották.[107] A csekély számú magyar munkatársak az esztergomi érseki széknél is dolgoztak és általában ottani megbízatásukkal egyidejűleg vettek részt a legátusi szék munkájában. Ki kell emelni Andrea Cesi és Vitéz Mihály személyét. Vitéz Mihály római gyóntatóként nemcsak komoly kúriai ügyintézési tapasztalattal rendelkezett, hanem minden bizonnyal jól ismerte az Apostoli Penitenciária[108] ítélkezési gyakorlatát, aminek nagy hasznát vehették. A Bakóc Tamás feltétlen bizalmát élvező Andrea Cesi – akinek személyében az itáliai egyetemi tanultság a zágrábi püspöki szentszéken megszerzett hazai bírósági gyakorlattal ötvöződött – lényegében évekig egyedül irányította a legátusi bíróság munkáját.[109] Karrier szempontjából egyértelműen ő profitált a leginkább itteni tevékenységéből, hiszen szolgálataiért az esztergomi nagypréposti javadalmat nyerte el. Emellett akár Bernardo Visconti számára sem lehetett haszontalan a „magyarországi kaland", hiszen Rómába visszatérve pápai referendárius lett.

A bíróság egyik legérdekesebb tagja Oluf Hansen Bang jegyző, akinek karrierje több szempontból is tanulságos. A fiatal klerikus az Európa perifériáját jelentő Dániából az akkori világ egyik központjába, Rómába ment szerencsét próbálni, hogy aztán onnan a

105 Frenz, Th., *Papsturkunden* 70.

106 'T' betű látható a következő oklevelek jobb margóján: DL 22005., DF 234649., DF 290836., SOBA v Třeboni, Cizí rody Třeboň, n. 349., NAP Křižovníci s červenou hvězdou – generalát a konvent, Praha n. 538., DF 249064., DL 22728., DF 269008., DF 256765., DF 227610., DF274054., DF 237371.

107 Nemes G., Pietro Isvalies 30–36.

108 Erdélyi G., Sacra Poenitentiaria Apostolica.

109 Isvalies bíboros Magyarországi legációja során hasonló szerep hárult Filippo Sergardira (Nemes G., Pietro Isvalies 20–21., 30–32.).

soknemzetiségű humanista udvart fenntartó nagyhatalmú bíboros, Bakóc Tamás szolgálatába szegődjön. Csaknem hat év magyarországi jegyzősködés után komoly hivatali tapasztalattal, Bakóc kardinális ajánlásával és minden bizonnyal kiterjedt kapcsolatrendszerrel rendelkezve tért vissza Rómába, ahol kúriai munkája mellett a diplomácia világába is bekapcsolódott; felfelé ívelő pályáját korai halála törte ketté. Bár arról, hogy Oluf Bang Bakóc bíboros érdekeit képviselte Rómába való visszatérése után, nincs adatunk. Ki kell azonban emelnem scriptor kollégáját, Jean Dissoncourt, aki később visszatért Magyarországra: 1523-ban Tommaso de Vio pápai legátus kíséretében ismét Budán találjuk.[110]

Bakóc Tamás legátusi bíróságán tehát a *res publica Christiana* majd minden szegletéből[111] érkeztek jogtudó értelmiségiek, akik nemcsak a hivatal szakszerű működtetését látták el, hanem saját karrierlehetőségeik előmozdítását is remélték a bíboros közelségétől, és így emelték a bíborosi udvar fényét.

110 1523. XI. 30.: BHA Hochstift Passau, Urkunden n. 2995. (http://monasterium.net/mom/DE-BayHStA/HUPassau/2995/charter), 1523. XI. 30.: BHA Hochstift Passau, Urkunden n. 2996. http://monasterium.net/mom/DE-BayHStA/HUPassau/2996/charter – a letöltés ideje: 2019. jún. 18.), 1524. IV. 13.: *ETE* I. 131–132., 1524. IV. 24.: DF 249068. Lásd még Nemes G., Pápai követek 373.

111 A Szent Római Birodalom területéről érkezők valamelyest alulreprezentáltak, ennek oka az lehet, hogy a birodalomra nem terjedt ki Bakóc legátusi küldetése.

FÜGGELÉK I.
Bakóc Tamás bíboros legátusi bíróságának tagjai

Az egyes hivatalnokokat a kiadványok bizonyos pontjain látható szignók alapján állítottam össze. Az oklevél plikájának jobb oldalán a scriptor aláírása látható, középen, a pecsét zsinórja fölött az oklevelek hitelesítését is ellátó kancelláriavezető, azaz a régens szignója olvasható. Az auditor aláírása – amennyiben nem önálló kiadványt jegyez – a plika alatt bal szélen olvasható a 'Visa'-jegy alatt. Ez alatt a taxator aláírása szerepel, attól balra a fizetés hónapja, fölötte pedig annak összege látható. A plika alatt középen a fogalmazvány elkészítéséért felelős abbreviator, a jobb oldalon pedig a titkár aláírása szerepel, míg a hátoldalon a regisztratúrajegyen belül a regisztrátor neve olvasható. Nem privilégium jellegű iratoknál a jobb alsó sarokban a nótáriusok aláírása látható. Értékes információkat rejtenek a közjegyzői oklevelek tanúsorai is, ahol jegyzők és prokurátorok is szerepelnek.[112] Összeállításom formai szempontból Petro Isvalies bíboros legátus kíséretének adattárához igazodik.[113] Az egyes személyek előfordulási dátumai mellett ezúttal nem a forrás jelzetét, hanem – amennyiben az szerepel – a Függelék II. alatt lévő táblázatban kapott sorszámát adtam meg zárójelben félkövér számmal: (**10**).

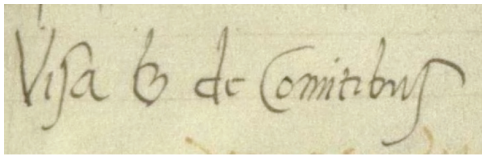
Auditor generalis

Bernardino Visconti
(*Bernardinus de Comitibus*) 1514. IV. 13. (**1**)[114]
1515. I. 11. (**11**)

Mindkét jog doktora.[115] Kúriai karrierjét az Apostoli Kancellárián kezdte mint *collector taxe plumbi*. 1513 októberében a paviai egyházmegyében lévő lomellói Szent Mihály-

112 Frenz, Th., *Papsturkunden* 108–111.
113 Nemes G., Pietro Isvalies 30–36.
114 Köztes adatok: 1514. VIII. 21. (**3**), 1514. VIII. 25. (**4–5**), 1514. VIII. 26. (**6**), 1514. XII. 11. (**10**).
115 Életére lásd Frenz, Th., *Die Kanzlei der Päpste* 304. (nr. 419.); Uő, *Repertorium officiorum*, Bernardus de Comitibus.

prépostság javadalmát nyerte el,[116] majd paviai kanonok és apostoli protonotárius lett.[117] Bakóc Tamással együtt érkezett Magyarországra.[118] Itteni legátusi bírósági tevékenysége mellett informális diplomáciai feladatot is elláthatott, hiszen 1514. június 15-én Massimiliano Sforza milánói hercegnek beszámolót írt a magyar parasztfelkelésről.[119] 1515 júniusában indult vissza Rómába II. Ulászló magyar király ajánlólevelével.[120] Ezután a Kúriában referendárius lett, amit csaknem élete végéig, 1539-ig viselt. 1515. szeptember 13-tól egy ideig Antonio Maria Ciocchi del Monte bíboros, Perugia és Umbria legátusa mellett tevékenykedett vicelegátusként.[121] 1537. október 19-én III. Pál pápa kinevezte a pápai állam területén lévő Alatri püspökének,[122] és ugyanebben az évben *referendarius domesticus*. 1540. február 20. előtt hunyt el.

DL 22005. (**4**)

Andrea Cesi (*Andreas Chesius, Andreas prepositus Chasmensis*)

1515. III. 13. (**12**)[123]
1521. V. 18. (**73**)[124]

116 Hergenröther, J., *Regesta* nr. 4785.

117 Thomas Frenz szerint csak 1520-ban lett protonotárius, de 1515-ben II. Ulászló levelében már ez a hivatala is szerepel, lásd lentebb.

118 Fraknói V., *Erdődi Bakócz Tamás* 141.

119 *Mon. rust*. 114–116. (nr. 72.); Véber J., A Dózsa-féle parasztfelkelés 94–96. (A cikkre Lakatos Bálint hívta fel a figyelmemet, amelyet ezúton is köszönök.) Barta Gábor tévesen azonosította „Bettino Conti" személyével: Barta G. – Fekete Nagy A., *Parasztháború* 61. Lásd még erről Lakatos B., Dózsa György 286.

120 AAV AA I-XVIII, n. 4333. (kiadását lásd Theiner, A., *Vet. mon. Slav*. I. 559. [nr. 756.]).

121 Hergenröther, J., *Regesta* nr. 17561.

122 Eubel, C., *Hierarchia catholica* III. 99.

123 1514 áprilisában már szupplikációkat szignált, tehát könnyen lehet, hogy már akkor is volt auditori vagy helyettesi megbízatása (DL 94788.). Ezt támasztja alá az is, hogy 1514. XI. 26-án az Apostoli Kamará- ▶

A szabad művészetek mestere, kánonjogi és teológiai doktor. A korábbi szakirodalom nem volt egységes eredetét illetően: Bónis György olasznak tartotta,[125] Barta Gábor kérdőjelesen bár, de magyar származásúnak vélte,[126] míg Kubinyi András inkább külföldi származásúnak gondolta.[127] Idegen származását igazolhatja az a tény, hogy Cséz vagy Csézi helynév Magyarországon nem létezett.[128] Származásához hasonlóan egyetemi tanultságáról is meglehetősen zavaros a róla szóló irodalom.[129] Ennek egyik oka, hogy a zágrábi káptalanban rajta kívül még három doktori fokozattal rendelkező András is volt – Ivanicsi András székesegyházi főesperes,[130] András kemléki főesperes[131] és Gotói Planckner András főesperes[132] –, és ezeket módszeresen összekeverte a korábbi szak-

ban a legátusi ügyek auditoraként címezték, lásd AAV Camera Apostolica, Diversa Cameralia, vol. 68, fol. 107rv. (Az adatot Fedeles Tamásnak köszönöm.) 1515. III. 13. (**13**), 1515. IV. 27. (**15**), 1515. VII. 14. (**17**), 1515. X. 20. (**19**), 1515. XI. 3. (**20**), 1515. XI. 6. (**21**), 1515. XI. 12. (**23**), 1515. XI. 15. (**24**), 1515. XII. 11. (**25**), 1516. IV. 8. (**28**), 1516. VII. 9. (**30**), 1516. VII. 14. (**31**), 1516. VII. 15. (**32**), 1516. IX. 5. (**34**), 1516. XI. 8. DF 282491., 1516. XII. 10. DF 282491., 1517. II. 25. (**36**), 1517. II. 26. (**37**), 1517. VIII. 6. (**43**), 1517. XI. 27. (**44**), 1518. II. 3. (**47**), 1518. III. 20. (**49**), 1518. V. 14. (**51**), 1518. VII. 13. (**53**), 1518. IX. 17. (**54**), 1519. IV. 15. (**62**), 1519. XII. 10. (**67**), 1520. III. 3. (**69**), 1520. IV. 26. (**70**).

124 Bakóc Tamás halála után is mint a néhai bíboros ügyhallgatójaként szerepelt az oklevelekben, erre lásd 1522. IX. 11.: DL 82586.

125 Bónis Gy., Egyházi bíráskodás 648.

126 Barta G., A török-magyar szövetség 167., 204.

127 Következetesen Chesius Andrásként említette: Kubinyi A., Ernuszt Zsigmond pécsi püspök 306., 308–309., 315.

128 Egyetlen földrajzi jelentését találtam a Chesius vezetéknévnek: a Chesius (ma Chiese) folyó az észak-olaszországi Brescia és a Garda-tó között folyik és az Oglio folyóba ömlik.

129 Veress Endre négy különböző személyként azonosítja (Veress E., *Olasz egyetemek* 414., 416., 418–419., 422.) és Ljudevit Ivančan is két személynek veszi (Ivančan, L., *Podatci o zagrebačkim kanonicima* nr. 476. és 489.).

130 Ivanicsi András székesegyházi főesperes (1473–1510): *Mon. civ. Zagr.* II. 467., III. 260 (sírfelirata); Czövek Z., Szentlászlói Osvát zágrábi püspök 458. (1499); 1491-ben dékánkanonok: DF 256836. Életére lásd még: *MDKE* I. 235. (4685. sz.), Uo. III. 368. (1342. sz.).

131 András kemléki főesperes (1499–1519), ruskői főesperes, zágrábi segédpüspök (1510–1523): *Mon. civ. Zagr*. II. 520., III. 193., Ivančan, L., *Podatci o zagrebačkim kanonicima* nr. 468.; Czövek Z., Szentlászlói Osvát zágrábi püspök 458.; Uő, Szentlászlói Osvát végrendeletének végrehajtása 63.; *Főpapi arch. 1440–1526*. 131.

132 Gotói Planckner András (?–1513): *Mon. civ. Zagr*. III. 259., *MDKE* I. 241. (4826. sz.).

irodalom. Az 1484-ben a padovai egyetemen feltűnő András székesegyházi főesperes biztosan nem Cesi, hanem Ivanicsi.[133] 1501-ben Padovában kánonjogból és teológiából is doktori vizsgát tett egy *Andreas Pannonius Quinqueecclesiensis* nevű zágrábi kanonok, mégpedig egy igen illusztris társaság – Bánfi Pál, Paksi Balázs (a későbbi budai prépost, majd győri püspök), Várdai Ferenc fehérvári őrkanonok, a későbbi erdélyi püspök, Török Ferenc és Brodarics István zágrábi kanonokok, valamint Gesztelyi (Csicseri) Orosz Zsigmond esztergomi kanonok – jelenlétében.[134] Cesivel való azonosítását alátámasztani látszik egy időskori visszaemlékezése, amely szerint egykoron Padovában tanult, ahonnan 1501-ben érkezett vissza Zágrábba.[135] Ráadásul András kemléki főesperesnek 1499-ben, tehát már korábban is volt kánonjogi doktorátusa,[136] teológiai fokozatot viszont soha nem szerzett. Hasonló a helyzet Planckner és Ivanicsi András kanonokokkal is.[137] Ha elfogadjuk, hogy *Andreas Pannonius Quinqueecclesiensis* valóban Andrea Cesi, akkor joggal merülhet fel, hogy vajon mire vonatkozik a *Pannonius Quinqueecclesiensis* bejegyzés? Tényleg magyar származású volt, és a pécsi egyházmegye szülötte? Vagy csak zágrábi kanonokságát megelőzően Pécsett indult el karrierje? Van még egy adat, ami származásáról tájékoztat: 1527 márciusában két, a ferrarai egyetemen tanuló ifjú rokonának (*frater*) írt, akiket a levél címzése szerint *Ioannes Wkonius*nak és *Blasius Thows*nak hívtak.[138] Azonban sem a bizonytalan rokonsági fok, sem a vezetéknevek[139] nem engednek semmi közelebbi következtetést levonni. Összegzésképpen azt valószínűsítem,

133 Veress E., *Olasz egyetemek* 167. Ezt átveszi *MDKE* III. 235–236. (517. sz.) és 371. (1362. sz.).

134 Veress E., *Olasz egyetemek* 23., valamint http://asfe.unibo.it/%20en/persona/AGP01231, innen Ivančan, L., *Podatci o zagrebačkim kanonicima* 264., Körmendy K., *Studentes extra regnum* 88., *MDKE* III. 235–236. (517. sz.)

135 *Mon. civ. Zagr*. III. 7.

136 Uo. II. 520.; 1506-ban már mindkét jog doktora, lásd uo. III. 50.

137 Uo. III. 259–260., *MDKE* I. 241. (4826. sz.), Uo. III. 368. (1342. sz.).

138 HHStA Ung. Akt. AA Fasc. 3. Konv. C. 145. (kiadását lásd *ETE* I. 315.). Egy másik, Tommaso luccai gyógyszerészhez írott levelében Cesi a fiúkat *'pueri mei'*-nek nevezte: HHStA Ung. Akt. AA Fasc. 3. Konv. C. 144. (kiadását lásd *ETE* I. 314–315.). A két fiatalnak tanulótársa volt Eszéki László kanonok unokaöccse, Orbán, boldogulásukat a Ferrarában élő esztergomi kanonok, Giovanni Muzarelli is segíthette, erről lásd *ETE* I. 311–313. Feltételezhető, hogy *Blasius Thows* azonos *Blasius Chesius* esztergomi kanonokkal: Körmendy K., *Studentes extra regnum* 92., C. Tóth N., *Esztergomi arch*. 67. A bécsi levéltári dokumentumok fotóit Oross András levéltári delegátusnak köszönöm.

139 Lakatos Bálint szerint akár délszláv eredetűek is lehetnek, észrevételét ezúton is köszönöm.

hogy itáliai vagy dalmát származású személy lehetett, aki zágrábi letelepedése után szert tehetett magyarországi rokonságra.

Egyházi karrierjéről az első biztos adat Zágrábba vezet minket: éneklőkanonok (1503–1505), bekcsényi főesperes (1505–1506), császmai prépost (1506–1519) és zágrábi vikárius (1503–1518) volt.[140] 1512. június 17-én Rómában tartózkodott,[141] valószínűleg ekkor nyerte el apostoli protonotáriusi kinevezését. 1513 augusztusától szinte folyamatosan Esztergomban vagy Budán időzött.[142] 1515/1516 körül elnyerte a lateráni palota *comes palatinus*a címet is.[143] A legátusi bíróságon eltöltött szolgálata miatt 1519-ben esztergomi nagyprépost lett, amelyet haláláig, 1540-ig viselt. 1520-ban egy időre megkapta a budai Szűz Mária-egyház temetőjében álló Szent László-kápolna igazgatóságát is.[144] Ő volt Bakóc Tamás bíboros végrendeletének egyik végrehajtója.[145] Két Rómában megjelent nyomtatványban, a jeles római humanista és tanár, Giulio Simone Sicolo (*Iulius Simon Siculus*) *Oratio de inventione artium liberalium* (1516) című tanulmányának végén, valamint az ugyancsak Simone által átdolgozott Szent Gellért-legendában is olvasható Cesinek szánt ajánlás.[146] Jó kapcsolatot ápolt magyarországi humanistákkal, például Caspar Ursinus Veliusszal – aki epigrammát is írt róla –[147] és Peregi Albert pécsi prépposttal.[148] Mohács után diplomáciai megbízatásokat vállalt Szapolyai János szolgálatában,[149] tartotta a kapcsolatot a római magyar ügyvivőkkel,[150] majd később Várdai Pál esztergomi érseket követve Ferdinánd oldalára állt.[151]

140 *Főpapi arch. 1440–1526*. 130.

141 DF 257152.

142 1513. VIII. 23.: DF 257153. (Esztergom), 1514. VII. 2.: DF 256774. (Buda), 1514. IX. 28.: DF 256514. (Buda), 1515. III. 21.: DF 256774. (Esztergom). Fontos kiemelni, hogy 1511. V. és 1515. IX. között a zágrábi püspökséget Bakóc Tamás érsek kormányozta: *Főpapi arch. 1440–1526*. 130–131.

143 1515. XI. 3-én még nem (DF 210879.), 1516. VII. 14-én már viseli (DF 256921.).

144 C. Tóth N., *Esztergomi arch*. 27.

145 Fraknói V., *Erdődi Bakócz Tamás* 198–199., *ETE* I. 147–148.

146 Borsa G., Az 1519. évben nyomtatott 377–384., Körmendy K., *Studentes extra regnum* 153–156., Ritoókné Szalay Á., Kik és miért látogatták a római Archiginnasiót 153–155.

147 *Analecta nova* 471–472.

148 Varga Sz., Egy ismeretlen humanista 371.

149 Barta G., A török-magyar szövetség 167., 170–171.; Kasza P., Az 1530. évi poznani tárgyalások 281.

150 1527-ben instrukciókkal látta el Egidio Zefirit, aki 1524 és 1525 között a római magyar követség ügyvivője volt, HHStA Ung. Akt. AA Fasc. 3. Konv. C. 134. (Fotóját Oross András bécsi levéltári delegátusnak köszönöm.) Zefiriről lásd fentebb.

151 Kollányi F., *Esztergomi kanonokok* 130–131.; Barta G., Az elfelejtett hadszíntér 26–27.

Kiküldött bíró

Garai György 1515. VI. 13. (**16**)

Kánonjogi doktor, honti főesperes, esztergomi kanonok.[152]

Giovanni Aquerio (*Iohannes Aquerius*) 1515. XI. 11. (**22**)

Mindkét jog doktora, anconai kanonok.

Regens cancellariam

Girolamo Magnani
(*H. episcopus Buduensis*) 1514. VIII. 25. (**4–5**)

Padovai minorita szerzetes, teológiai és kánonjogi doktor, kora Itáliájának egyik leghíresebb hitszónoka. Jó kapcsolatokat ápolt a Római Kúria magasrangú hivatalnokaival is, Pietro Bembóval és Jacopo Sadoletóval egyaránt baráti viszonyban volt.[153] II. Gyula pápa 1512-ben kinevezte a dalmáciai Budua püspökévé, bár arra jóbarátja, Lorenzo Campeggio – később bíboros – is szemet vetett.[154] Részt vett az V. Lateráni Zsinat több ülésén,[155] talán itt találkozhatott Bakóc Tamással. Magnani elsődleges feladata a keresztes hadjáratról szóló pápai bulla kihirdetése volt, amelynek során kamatoztathatta kiváló szónoki képességeit. Valószínűleg ezután vissza is tért Itáliába.[156]

152 C. Tóth N., *Esztergomi arch.* 84.

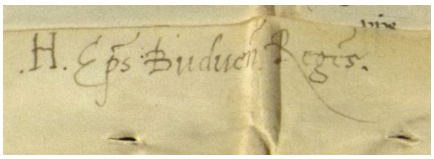
153 da Venezia, S., *Biografica serafica* 322.

154 Campeggio végül a feltrei püspöki széket nyerte el: Fantuzzi, G., *Notizie* 50., lásd még Farlato, D., *Illyricum sacrum* VII. 219–220.

155 3–7. sessio (1512. XII. 3., 1512. XII. 10., 1513. II. 16., 1513. IV. 27. [Giacomo de' Petrucci larinói püspök prokurátora], 1513. VI. 17.), 10. sessio (1515. V. 4.), 12. sessio (1517. III. 16.), Labbeus, Ph. – Cossartius G., *Sacrosancta concilia* 79., 93., 111., 121. 247., 281., Minnich, N. H., The Participants 189. (nr. 234.), Uő, Session XII. 21–22.

156 Kluch J., Adalék 273.; Lakatos B., Dózsa György 284., 286–287.

1518-ben X. Leó pápa kinevezte a pugliai Vieste püspökévé, amelyet 1527-ben bekövetkezett haláláig bírt.[157]

DL 22005. (**4**)

Andrea Cesi (*A. Chasmensis, A Chesius*) 1514. VIII. 21. (**3**)[158]
1516. IV. 8. (**28**)

Lásd fentebb!

Locumtenens regentis cancellariam

Simon de Begna
(*S. episcopus Modrusiensis*) 1514. V. 10. (**2**)

1460 körül született régi zárai nemesi családban.[159] Egyházi karrierjét 1502-ben zárai kanonokként kezdte,[160] majd 1509-ben II. Gyula pápa modrusi püspökké nevezte ki.[161] Ekkor kapta meg a pápától Pag szigetének főplébániai javadalmát is, amelyről 1516-ban mondott le.[162] 1510-ben a Szentszék követeként részt vett a tatai országgyűlésen, ahol ünnepélyes keretek között átadta II. Ulászlónak a II. Gyula által küldött, a török-

157 Eubel, C., *Hierarchia catholica* III. 332.

158 1514. XII. 11. (**10**), 1515. III. 13. (**12–13**), 1515. VII. 14. (**17**), 1515. IX. 16. (**18**), 1515. XI. 6. (**21**), 1515. XI. 12. (**23**), 1515. XI. 15. (**24**), 1515. XII. 11. (**25**).

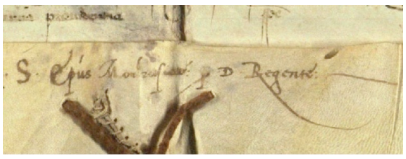
159 Lásd erre DL 43754. Életére lásd Lučin, B., Šimun Kožičić Benja 174–176.

160 Ferrari Cupilli, G., Della vita 64–65.; Lučin, B., Šimun Kožičić Benja 174.

161 A kinevezéskor még csak szubdiakónus volt: Eubel, C., *Hierarchia catholica* III. 247., *Consistorialia* 16–17. (nr. 10.), *Főpapi arch. 1440–1526*. 79.

162 Theiner, A., *Vet. mon. Slav*. I. 563–564.

ellenes harcot jelképező szentelt kardot és süveget.[163] Nem tudni, hogy mikor került kapcsolatba Pietro Isvalies bíborossal, Magyarország bíboros protektorával, de a velencei követjelentések ekkor már Isvalies familiárisának és kegyeltjének nevezték.[164] Részt vett az V. Lateráni Zsinat első hat ülésén (*sessio*),[165] sőt a hatodik, 1513. április 27-i ülésen az Itáliát és Magyarországot fenyegető oszmán veszélyről beszélt.[166] Valószínűleg Bakóccal együtt érkezett Magyarországra, hogy talán a keresztes hadjárat kihirdetésében segédkezzen.[167] 1514. augusztus 15-én a bíboros Szlavónia, Horvátország és Dalmácia vicelegátusává nevezte ki és Modrusba küldte.[168] 1515. december 15-én ismét Rómában találjuk.[169] 1516. november 5-én nagy hatású beszédet tartott X. Leó pápa előtt a horvát végek török elleni harcáról, amely később nyomtatásban is megjelent *De Corvatiae desolatione* címmel.[170] Ezt követően visszatért Modrusba, majd 1527-ben – miután püspöki székhelyét a török elfoglalta – Fiuméba ment, ahol az általa alapított nyomdában glagolita írásmódú könyveket adott ki. Neves humanista hírében állt, híres római feliratgyűjteménnyel rendelkezett. 1532-ben Zárába költözött, ott hunyt el 1536 márciusában.[171]

SNA Súkromný archív Bratislavskej kapituly H-2-27. (https://www.monasterium.net) (**2**)

163 Lakatos B., A tatai országgyűlés 42., 48–49.

164 Sanuto II. 172., 189. Modrusi püspöki províziójánál is Isvalies bíboros referált a pápai konzisztóriumon: *Consistorialia* 16.

165 Minnich, N. H., The Participants 182. (nr. 32.).

166 Labbeus, Ph. – Cossartius G., *Sacrosancta concilia* 134–135., 145–152., Fraknói V., *Erdődi Bakócz Tamás* 136–137., Lučin, B., Šimun Kožičić Benja 176–180. Jelen volt már az 1512. V. 10-i, 1512. XII. 13-i és az 1513. II. 16-i üléseken is: Labbeus, Ph. – Cossartius G., *Sacrosancta concilia* 29., 77., 113.

167 Ezt támasztja alá, hogy átírta X. Leó pápának a keresztes háborút kihirdető bulláját, lásd DL 82390. (kiadását lásd *Mon. rust*. 60–63.).

168 Óváry I. 246. (1065–1066., 1068. sz.), *Mon. rust.* 196–198. (nr. 165–166.), Lakatos B., Hírek Magyarországról 199–200. 1514. X. 19-én már Zenggben tartózkodott, lásd *Mon. rust*. 236–237. (nr. 196.). Vicelegátusi tevékenységére lásd Ferrari Cupilli, G., Della vita 67–68., DF 232416.

169 Labbeus, Ph. – Cossartius G., *Sacrosancta concilia* 281.

170 Lučin, B., Prilozi tekstu i recepciji 77–107.; Uő, Šimun Kožičić Benja 180–188.

171 Ferrari Cupilli, G., Della vita 69–75., Lučin, B., Šimun Kožičić Benja 174–175.

Datarius

Andrea Cesi	1514. XI. 26.[172]

Lásd fentebb!

Taxator

Vitéz Mihály (kamarcai, id.)[173]	
(*Michael Vitezius*)	1514. VIII. 25. (**4–5**)[174]
	1515. III. 13. (**12–13**)
[Helyettes: Andrea Cesi]	1516. IV. 8. (**28**)

Kánonjog doktora, doktorátusát a padovai egyetemen szerezte.[175] Ezt követően a veszprémi káptalanban jutott javadalomhoz, budai főesperes lett.[176] 1511-ben nevezték ki Rómába magyar gyóntatónak.[177] Római tartózkodása mellett tovább gyarapította magyarországi javadalmait is: először váradi kanonok (1511),[178] majd esztergom-szentgyörgymezei prépost (1512)[179] lett, ezeket azonban vélhetően nem tudta elfoglalni. Bakóc római tartózkodása alatt egyik fő bizalmasa: képviselte egy, a Sacra Romana Rota bíróságon zajló perben,[180] valamint elkísérte a bíborost a konklávéra.[181] Bakóc Tamással együtt érkezett haza, magyarországi tartózkodása alatt valószínűleg mindvégig Bakóc

172 AAV Camera Apostolica, Diversa Cameralia, vol. 68, fol. 107rv. (Az adatot Fedeles Tamásnak köszönöm.)

173 Pálosfalvi T., Vitézek és Garázdák 5.

174 1515. I. 11. (**11**).

175 *MDKE* III. 236. (520. sz.).

176 Kristóf I., *Egyházi középréteg* 262.; Karlinszky B., Származás és mobilitás 200.

177 Monay F., *A római gyóntatók* 54–55. 1511. V. 30-án már Rómában van: *Cameralia* II. 288–289. (nr. 1374–1375.).

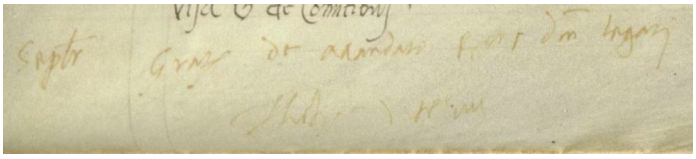
178 Kristóf I., *Egyházi középréteg* 262.

179 C. Tóth N., *Esztergomi arch*. 56.

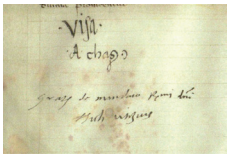
180 Az esztergomi káptalan és Budai Bálint esztergomi kanonok pere az esztergomi Szent Péter-oltárjavadalomról, elemzését és kiadását lásd C. Tóth N., Kié a kinevezés joga 111–146.

181 Fraknói V., *Erdődi Bakócz Tamás* 133.

budai palotájában lakott, ahol külön szobája is volt.[182] 1515 januárjában visszatért Rómába, hogy folytathassa gyóntatói megbízatását. 1516-ban ismét hazatért Magyarországra, és az egri székeskáptalanban szerzett javadalmat, szabolcsi főesperes lett. Erről 1517 júliusában mondott le Bakóc Tamás javára.[183]

DL 22005. (**4**)

DF 227610. (**28**)

Andrea Cesi (*A. Chesius*) — 1516. VII. 9. (**29**)[184]; 1519. VI. 16. (**64**)

Lásd fentebb!

Locumtenens taxatoris

Andrea Cesi (*A. Chesius*) — 1515. VII. 14. (**17**)[185]; 1515. XII. 11. (**25**)

Lásd fentebb!

182 *In edibus reverendissimi domini Thome cardinalis Hungarie etc. legati in camera reverendi domini Michaelis Vitezii decretorum doctoris archidiaconi Budensis* – DL 101477.

183 *Cameralia* II. 293. (nr. 1383.), C. Tóth N., Egri káptalan 59. Fehérvári kisprépost már nem ő volt, hanem rokona, ifjabb Kamarcai Vitéz János: Köblös J., *Egyházi középréteg* 376–377., Karlinszky B., Származás és mobilitás 200.

184 1519. III. 26. (**60**).

185 1515. XI. 6. (**21**), 1515. XI. 12. (**23**), 1515. XI. 15. (**24**).

Abbreviator

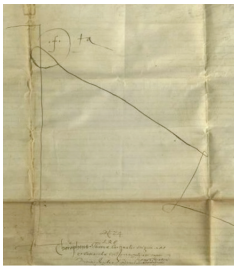
Jean de Caulx (*Iohannes de Vallibus*)	1514. XI. 7. (**8**)[186]
	1515. XI. 15. (**24**)[187]

Pápai közjegyző, Bayeux-i egyházmegyei klerikus, Bakóc *familiaris commensalis*a.

Registrator

Ferdinando Corafeo de Calabria *(F. Chorapheus)*[188]	1514. VIII. 21. (**3**)
	1514. VIII. 25. (**4–5**)

Calabriai származású klerikus. 1512. december 4-én Iacobus de Blasiolis zenggi püspök végrendeletében tanúként volt jelen, ahol Bakóc Tamás familiárisaként, illetve kamarásaként (*caudatarius*)[189] tűnt fel.[190] A bíboros mellett és a legátusi bíróságon végzett szolgálataiért esztergomi kanonoki stallumot kapott, amelyet 1516 és 1526 között viselt.[191]

DL 22005. (**4**)

186 1515. III. 13. (**13**).

187 1520. IX. 25-én Pozsonyban tűnt fel Iohannes Mruk, a legátusi bíróság írnokának társaságában (DF 243459.).

188 Említi Iványi B., Regisztratúra-könyvek 300.

189 A caudatarius tisztségére, azaz a bíborosi palást (*cappa magna*) vivőjére lásd Mara DeSilva, J., *The Office of Ceremonies and Advancement* 209.

190 ASC ANGU Sez. LXVI, vol. 111, fol. 184r–185v.

191 C. Tóth N., *Esztergomi arch*. 149.

Jean de Caulx (*Iohannes de Caulx*) 1514. XII. 11. (**10**)

Lásd fentebb!

Írnokok, jegyzők

Peter Nittel von Echternach[192] 1514. IV. 3. (DL 82390.)
1514. X. 16. (**7**)

Császári közjegyző, trieri egyházmegyei klerikus. 1503-ban a trieri egyetemen szerzett baccalaureátust, magiszteri fokozatot azonban csak 1518-ban, míg kánonjogi doktorátust csak 1533-ban nyert el ugyanott.[193] Már 1508-tól Rómában tevékenykedett mint közjegyző.[194] 1513. november 3-án Bakóc római palotájában állított ki egy közjegyzői oklevelet,[195] utána érkezhetett a bíborossal együtt Magyarországra. 1518-ban újfent Rómában volt.[196] 1521-ben tűnt fel ismét szülőföldjén, ahol számos egyházi javadalmat viselt: a münstenmainfeldi Szent Péter-templom plébánosa (1521),[197] a trieri székeskáptalan kanonokja (1531), a trieri Szent Simeon-apátság skolasztikusa (1533–1543),[198] a trieri St. Paulin-apátság dékánja,[199] a Karden an der Mosel-i Szent Kastor-társaskáptalan kanonokja (1532–1542), és az egyház Szűz Mária, valamint Szent Fülöp és

192 *Mon. rust*. 63.

193 Heyen, Fr.-J., *Das Stift St. Paulin vor Trier* 629.

194 1508. XII. 15.: ASC ANGU Sez. LXVI, vol. 3, fol. 123r, 1509. I. 3.: Uo. vol. 4, fol. 19v, 1509. I. 16.: Uo. fol. 19v–20r, 1509. II. 27.: Uo. fol. 68r, 1509. VII. 1.: Uo. vol. 6, fol. 6r, 1509. IX. 8–27.: Uo. fol. 105rv, 1509. X. 26–30.: Uo. fol. 159v–160r, 1509. XI. 19.: Uo. vol. 7, fol. 48v, 1510. I. 27.: Uo. fol. 31v, 1510. II. 1.: Uo. vol. 8, fol. 31rv.

195 1513. XI. 3.: DF 237352.

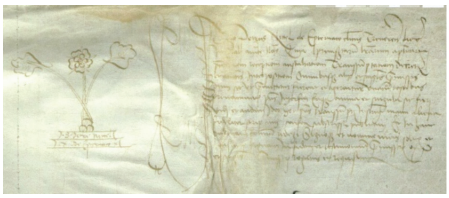
196 Heyen, Fr.-J., *Das Stift St. Simeon in Trier* 827.

197 von Looz-Corswaren, Cl., *Das Kollegiatstift St. Martin und St. Severus* 1074.

198 Heyen, Fr.-J., *Das Stift St. Simeon in Trier* 826–827.

199 Uo. 628–630.

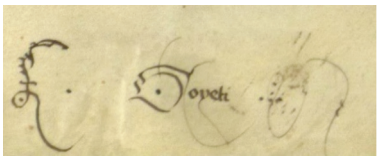
Jakab-oltárainak igazgatója (1521–1542),[200] a koblenzi Szent Florin-társaskáptalan vikáriusa (1537–1542) volt.[201] Valószínűleg 1543-ban hunyt el.

DL 82390.

Claude Goyette (*Claudius Goyeti*)	1514. V. 10. (**2**)[202]
	1516. IV. 8. (**28**)

Lyoni egyházmegyei klerikus (*?*).

DL 22005. (**4**)

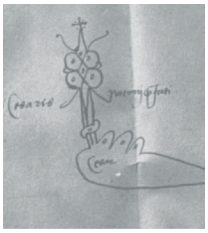
A. Landeli	1514. VIII. 21. (**3**)
	1514. VIII. 25. (**5**)
Cesare Stampitto da Montolmo (*Cesar Stampictus de Monte Ulmi*)	1514. IV. 13. (**1**)

200 Pauly, F., *Das Stift St. Kastor in Karden* 419., 492.

201 http://germania-sacra-datenbank.uni-goettingen.de/persons/index?name=Nittel+von+Echternach (A letöltés ideje: 2022. márc. 15.).

202 1514. VIII. 25. (**4**), 1515. IV. 27. (**15**), 1515. XI. 15. (**24**).

Császári közjegyző, fermói egyházmegyei klerikus (?), Bernardino Visconti írnoka.

Jacques Fabri (*Iacobus Fabri*) 1514. VIII. 26. (**6**)

Pápai közjegyző, lyoni egyházmegyei klerikus.

Oluf Hansen Bang
(Olaus Bangh de Medelfardia) 1514. XI. 7. (**8**)[203]
1520. V. 18. (**71**)

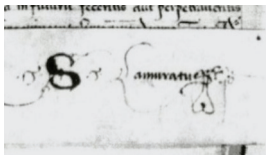
Pápai közjegyző. 1480 körül a dániai Middelfart városában született rangos kereskedő polgárcsaládban. Miután felvette a kisebb rendeket (*acolitus*) és magiszteri fokozatot szerzett, Rómába ment. 1513 nyarán már mint a pápai família tagja (*familiaris continuus*

203 1514. XII. 6. (**9**), 1515. IV. 27. (**15**), 1515. VI. 13. (**16**), 1515. X. 20. (**19**), 1515. XI. 3. (**20**), 1515. XI. 11. (**22**), 1516. VII. 9. (**30**), 1516. VII. 14. (**31**), 1516. IX. 4. (**33**), 1516. IX. 5. (**34**), 1516. XI. 16. (**35**), 1517. II. 25. (**36**), 1517. II. 26. (**37**), 1517. III. 28. (**39**), 1517. IV. 28. (**40**), 1517. V. 27. (**41**), 1517. VI. 2. (**42**), 1517. XI. 27. (**44**), 1518. I. 25. (**46**), 1518. II. 6. (**48**), 1518. III. 20. (**49**), 1518. IV. 23. (**50**), 1518. V. 14. (**51**), 1518. X. 28. (**55**), 1519. II. 28. (**57**), 1519. III. 23. (**59**), 1519. III. 28. (**61**), 1519. IV. 15. (**62**), 1519. VI. 6. (**63**), 1519. VI. 28. (**65**), 1520. III. 3. (**69**).

commensalis) dániai javadalmakért szupplikált: előbb a kánonilag egyesített taulovi és kongstedi plébániajavadalmat, majd a koppenhágai Szűz Mária-társaskáptalan dékánságát, valamint Toreby plébániáját kérte. Valószínűleg Bakóccal együtt érkezett Magyarországra, ahol a legátusi bíróság leghosszabb ideig szolgáló írnoka és jegyzője lett. A bíboros közbenjárására II. Lajos magyar királytól 1517. május 17-én szolgálataiért nemességet kapott, X. Leó pápától szintén Bakóc ajánlására 1517 júniusában az odensei egyházmegyében lévő asperupi plébániát nyerte el. 1520 telén visszatért Rómába, 1520 decemberében a roskildei éneklőkanonokságért, 1521 áprilisában két ribei kanonoki javadalomért, valamint a vardei Szent Miklós-templom plébánosságáért, májusban pedig egy haderslevi kanonoki stallumért folyamodott. Emellett X. Leó pápai káplánná és a lateráni palota *comes palatinus*ává is kinevezte. A kúriai hivatali szolgálat mellett diplomáciai szolgálatot is vállalt, II. Keresztély dán király követei és a Kúria között közvetített. 1522 augusztusában akolitusként a nagyobb papi rendek felvétele alól két évre kért felmentést immáron az új pápától, VI. Adorjántól. 1522. december 24. előtt hunyt el.[204]

B. Fuscius 1514. XII. 11. (**10**)

S. Camuratus 1515. III. 13. (**12–13**)[205]
1519. III. 26. (**60**)

DF 290836. (**12**)

Stephanus de Contreras 1515. VI. 13. (**16**)

204 A bekezdésben írtakra lásd Nemes G., Oluf Hansen Bang.
205 1515. XI. 12. (**23**).

Jean Dissoncourt (*Iohannes Dissoncourt*)	1515. VI. 13. (DF 210879.)[206] 1519. VI. 16. (**64**)

Bakóc Tamás bíborosi legátusi bíróságának írnoka, aki néhány évvel később Tommaso de Vio bíborossal is Magyarországon tartózkodott, szintén a legátusi bíróság írnokaként.[207]

Jean de Caulx (*Iohannes de Vallibus*)	1516. VII. 15. (**32**)

Lásd fentebb!

Iohannes Robinus (*providus magister*)[208]	1518. I. 25. (**46**)

„Scriptor bullarum legationis", 1518-ban nála voltak a legátusi bíróság iratai és formuláskönyvei.

Iacobus Valentis	1515. IV. 27. (**15**) 1516. I. 5. (**27**)

Pápai közjegyző, trieri egyházmegyei klerikus.

Sárosi Imre (Szécsi György fia)	1519. III. 5. (**58**)

206 1515. VII. 14. (**17**), 1515. IX. 16. (**18**), 1515. XI. 6. (**21**), 1515. XII. 11. (**25**), 1518. IX. 17. (**54**).

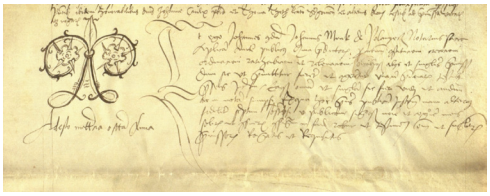
207 1523. XI. 30.: BHA Hochstift Passau, Urkunden n. 2995. (https://www.monasterium.net/mom/DE-BayHStA/HUPassau/2995/charter), 1524. IV. 24.: DF 249068.; Nemes G., Pápai követek 372–373.; Mikó Á., Festett oklevelek és kódexek 303.; Kalous, A., *Late Medieval Papal Legation* 133.

208 Iványi B., Könyvek, könyvtárak 195. (nr. 37.).

Egri egyházmegyei laikus, pápai közjegyző.[209] A krakkói egyetemen szerzett baccalaureátust.[210] Esztergomban rezideáló ügyvéd (1516–1526),[211] később Várdai Pál esztergomi érsek írnoka lett,[212] majd országbírói ítélőmester (1529–1534).[213]

Iohannes Mruk 1519. IX. 27. (**66**)[214]
1521. VI. 11. (**74**)

A krakkói egyházmegyei Połaniecből származó pápai közjegyző.[215] 1519-ben Andrea Cesi, később Bakóc Tamás írnoka. 1530-ban I. Ferdinánd király mint esztergomi ellenőrének (*contrasciba*) neki juttatta az esztergom-szenttamási prépostságot, jövedelméhez azonban 1533-ig sem jutott hozzá.[216] Emellett 1530-ban Wilhelm von Roggendorf, Ferdinánd főparancsnokának titkára is volt.[217] 1536-ban még Esztergomban tartózkodott Várdai Pál esztergomi érsek környezetében.[218]

https://www.monasterium.net/mom/SK-AMB/362/4682/charter[219] (DF 243459.)

209 Bónis Gy., *Jogtudó értelmiség* 376.
210 *MDKE* II. 363. (3633. sz.).
211 1521. IV. 11.: *ETE* I. 32., 1522. V. 21.: DL 47452., 1526. VII. 6.: DL 47681., DF 279560. p. 392–393., 448., 456., 462., 496., 530., 615., 643., 661., *Form. Eccl. Strig.* 548., 603., 620., 637.
212 1529. XI. 21.: *ETE* I. 493–494.
213 Kretschmayr, H., *Gritti Lajos* 147.; Reiszig E., A Geregye nemzettség 126.; *ETE* II. 345–346.
214 1519. XII. 10. (**67**), 1520. IV. 26. (**70**), 1520. IX. 25.: DF 243459. (https://www.monasterium.net/mom/SK-AMB/362/4682/charter – a letöltés ideje: 2022. febr. 2.), 1521. V. 18. (**73**).
215 DF 243459., *Knauz N.*, Az esztergomi főkáptalan 221., 224.
216 *ETE* II. 20–21., 269–270., 306.
217 *ETE* II. 87–88.
218 Knauz N., *Az esztergomi főkáptalan* 217–224.
219 A letöltés ideje: 2022. febr. 2.

Forster István (*Stephanus Vorster*) 1520. IX. 25. (DF 243459.)

Pozsonyi polgári származású klerikus,[220] a legátusi bíróság familiárisa és írnoka.[221]

Ügyvédek (prokurátorok)

Pierfrancesco Barocci
(*Petrus Franciscus Barotius*) 1515. IV. 27. (**15**)

Fanói egyházmegyei klerikus (?).

Giacomo da Ancona
(*Iacobus Anchonitanus*)
1515. XI. 11. (**22**)

Anconai egyházmegyei klerikus.

Pietro dello Scutto
(*Petrus Scutiis/Scutius*) 1515. IV. 18. (DF 279560. p. 361.)[222]
1516. I. 5. (**27**)

220 Valószínűleg rokona Wolfgang Forster pozsonyi polgár: DF 243440., DF 243446–447., DF 243532. Wolfgang 1515-ben került kapcsolatba Bakóccal, aki a bécsi királytalálkozó miatt sokat időzött Pozsonyban, erre lásd Majorossy, J., The Town of Pressburg and the Royal Summit 307., 316., 334.

221 *discretus Stephanus Vorster de eadem Posonio reverendissimi domini domini Thome cardinalis Strigoniensis ac Sedis Apostolice legati etc. familiaris et scriba* – DF 243459.

222 1515. IV. 27. (**15**), 1515. VI. 13. (**16**).

Zárai egyházmegyés acolitus, pápai káplán, a lateráni palota *comes palatinus*a. Bakóc Tamás előtt Pietro Isvalies bíboros szolgálatában állt mint jegyző.[223]

Giovanni Bertino (*Iohannes Bertinus*)	1515. VI. 13. (DF 210879.) 1515. XI. 11. (**22**)

Albai egyházmegyei klerikus.

Verbói Callixtus (Roth Márton fia)	1515. IV. 27. (**15**) 1516. VII. 9. (**30**)

Pápai közjegyző,[224] ügyvéd,[225] esztergomi szentszéki jegyző[226] és ügyész,[227] váradi énekl ők anonok.[228] 1513. november 3-án Bakóc római palotájában tartózkodott.[229]

Újhelyi Márton	1516. VII. 9. (**30**) 1519. II. 28. (**57**)

Világi jogász, ügyvéd[230] és az esztergomi szentszék ügyésze.[231]

223 1510. I. 11-én Isvalies bíboros jelenlétében egyezséget kötött Iacobus de Blasiolis zenggi püspök és Frangepán János, a jegyző Pietro dello Scutto: ASC ANGU Sez. LXVI, vol. 7, fol. 111r–112v.

224 1502. VII. 29.: DF 238310., 1514. XI. 27.: DL 39059.

225 *Form. Eccl. Strig*. 79–80., 132., 636.

226 1500. I. 25.: DF 286533., 1516. V. 10.: DL 97647.; *Form. Eccl. Strig*. 123.; C. Tóth N., *Esztergomi arch*. 265.

227 *Form. Eccl. Strig*. 60–61., 123.; C. Tóth N., *Esztergomi arch*. 266.

228 Kristóf I., *Egyházi középréteg* 260.; *Form. Eccl. Strig.* 720–721.

229 1513. XI. 3.: DF 237352.

230 1515. XI. 17.: DL 75778., 1521. IV. 11.: ETE I. 32., 1522. V. 12.: DL 38111. A körmendi ágostonosok perében az Erdődieket képviselte: Erdélyi G., *Egy kolostorper története* 37.

231 C. Tóth N., *Esztergomi arch*. 267.

Török Mihály — 1516. VII. 9. (**30**)[232]
1517. XI. 27. (**44**)

Szebeni származású[233] laikus, ügyvéd.[234]

Bátori Mihály — 1516. IX. 5. (**34**)

Az esztergomvári Szent István első vértanú társaskáptalan kanonokja (1518–1519), majd őrkanonokja (1519–1523),[235] ügyvéd.[236]

Sárosi Imre (Szécsi György fia) — 1517. XI. 27. (**44**)[237]

Lásd fentebb!

232 1516. IX. 5. (**34**), 1516. XI. 16. (**35**).
233 *Form. Eccl. Strig.* 637.
234 1521. IV. 11.: *ETE* I. 32.
235 C. Tóth N., *Esztergomi arch.* 239., 244.
236 *Form. Eccl. Strig.* 497., 507., 516., 637.
237 1519. VI. 6-án tanú (**63**).

FÜGGELÉK II.

Bakóc Tamás bíboros legátusi bíróságának kiadványai (1514–1521)

sz.	Dátum	Hely	Kiadó	Jelzet	Kiadás
1	1514. IV. 13.	Buda	Bernardino Visconti	DL 94788.	
2	1514. V. 10.	Esztergom	Bakóc Tamás	DF 228252.	
3	1514. VIII. 21.	Buda	Bakóc Tamás		Strnad, J., *Listář královského města* 646–647. (nr. 769.)
4	1514. VIII. 25.	Buda	Bakóc Tamás	DL 22005.[238]	
5	1514. VIII. 25.	Buda	Bakóc Tamás	DF 234649.	
6	1514. VIII. 26.	Buda	Bernardino Visconti	DF 275523.	
7	1514. X. 16.	Esztergom	Bakóc Tamás	DF 228155.[239]	
8	1514. XI. 7.	Buda	Oluf Bang és Jean de Vaulx	DL 101477.	
9	1514. XII. 6.	Buda	Bakóc Tamás	DL 101479.	
10	1514. XII. 11.	Buda	Bakóc Tamás		Strnad, J., *Listář královského města* 652–654. (nr. 773.)
11	1515. I. 11.	Esztergom	Bakóc Tamás	DF 274681.	
12	1515. III. 13.	Buda	Bakóc Tamás	DF 290836.	
13	1515. III. 13.	Buda	Bakóc Tamás	SOBA v Třeboni, Cizí rody Třeboň, n. 349[240]	
14	1515. IV. 9.	Pozsony	Bakóc Tamás	DF 235200.	

238 Másolata: DF 265241.

239 https://www.monasterium.net/mom/SK-SNA/4156-SukromnyArchivBratislavskejKapituly/522/charter (A letöltés ideje: 2022. febr. 22.).

240 https://www.monasterium.net/mom/CZ-SOAT/CizyRody/349/charter (A letöltés ideje: 2022. jan. 26.).

15	1515. IV. 27.	Pozsony	Andrea Cesi	DF 228232.[241]	KNAUZ N., Balbi Jeromos 105–106., *Szentszéki regeszták* 576. (4161. sz.)
16	1515. VI. 13.	Pozsony	Garai György	DF 287712.	
17	1515. VII. 14.	Pozsony	Bakóc Tamás	NAP Křižovníci s červenou hvězdou – generalát a konvent, Praha n. 538[242]	
18	1515. IX. 16.	Esztergom	Bakóc Tamás	DF 249064.	
19	1515. X. 20.	Buda	Andrea Cesi	DF 253546.	BEKE A., Az Erdélyi Muzeum 341. (476. sz.), *Szentszéki regeszták* 580. (4178. sz.)
20	1515. XI. 3.	Buda	Andrea Cesi	DF 210879.	
21	1515. XI. 6.	Buda	Bakóc Tamás	DL 22728.	BÁNDI Zs., Jagelló-kori pecsétek katalógusa 124. (nr. 42.)
22	1515. XI. 11.	Esztergom	Giovanni Aquerio	DF 287714.	
23	1515. XI. 12.	Esztergom	Bakóc Tamás	DF 232426.	
24	1515. XI. 15.	Esztergom	Bakóc Tamás	DF 269008.	
25	1515. XII. 11.	Esztergom	Bakóc Tamás	DF 256765.	
26	1515. XII. 20.	Eger	Bakóc Tamás	DL 47128.	
27	1516. I. 5.	Esztergom	Pietro dello Scutto	DF 285627.	
28	1516. IV. 8.	Buda	Bakóc Tamás	DF 227610.[243]	
29	1516. VII. 9.	Esztergom	Bakóc Tamás	HHStA FA Erdődy 10263.	
30	1516. VII. 9.	Esztergom	Oluf Bang	DF 232447.	
31	1516. VII. 14.	Esztergom	Andrea Cesi	DF 256921.[244]	
32	1516. VII. 15.	Esztergom	Bakóc Tamás	DF 274054.	

241 https://www.monasterium.net/augias/viewer.xql?lang=hun&imagedata=/mom/service/augiasviewer&archive-id=SK-SNA&fond-id=4156-SukromnyArchivBratislavskejKapituly&charter-id=597 (A letöltés ideje: 2019. jún. 17.).

242 https://www.monasterium.net/mom/CZ-NA/RKr/538/charter (A letöltés ideje: 2022. jan. 26.).

243 https://www.monasterium.net/mom/SK-SNA/4156-SukromnyArchivBratislavskejKapituly/10/charter (A letöltés ideje: 2022. jan. 26.).

244 Lásd még DF 282491.

33	1516. IX. 4.	Esztergom	Oluf Bang	DF 282491.	
34	1516. IX. 5.	Esztergom	Andrea Cesi	DF 232476.[245]	*Mon. civ. Zagr.* III. 161–165.
35	1516. XI. 16.	Esztergom	Oluf Bang	DL 98475.	*Szentszéki regeszták* 584. (4192. sz.)
36	1517. II. 25.	Buda	Andrea Cesi	DL 65203.[246]	*Szentszéki regeszták* 585. (4196. sz.)
37	1517. II. 26.	Buda	Andrea Cesi	DL 65204.	*Szentszéki regeszták* 585. (4197. sz.)
38	1517. III. 5.	Buda	Bakóc Tamás	DF 201597.	szupplikáció jóváhagyása
39	1517. III. 28.	Buda	Oluf Bang	HHStA FA Erdődy 10250.[247]	
40	1517. IV. 28.	Esztergom	Bakóc Tamás	BAV Barb. lat., vol. 2666, fol. 10v–13v	Erdélyi, G., *The Register* 18–23.
41	1517. V. 27.	Buda	Bakóc Tamás	BAV Barb. lat., vol. 2666, fol. 13v–15v	Erdélyi, G., *The Register* 23–24.
42	1517. VI. 2.	Esztergom	Oluf Bang	DF 282491.	
43	1517. VIII. 6.	Esztergom	Bakóc Tamás	DF 237371.	
44	1517. XI. 27.	Esztergom	Oluf Bang	DF 232258.	
45	1518. I. 17.	Esztergom	Bakóc Tamás	DF 287688.	
46	1518. I. 25.	Esztergom	Oluf Bang	HHStA FA Erdődy 10274.	Iványi B., Könyvek, könyvtárak 195. (nr. 37.)
47	1518. II. 3.	Esztergom	Andrea Cesi	DL 73214.[248]	
48	1518. II. 6.	Esztergom	Bakóc Tamás	DL 73208.	*Szentszéki regeszták* 586. (4204. sz.)
49	1518. III. 20.	Esztergom	Andrea Cesi	DL 69108.	*Szentszéki regeszták* 586–587. (4207. sz.)
50	1518. IV. 23.	Esztergom	Bakóc Tamás	DL 99285.	*Szentszéki regeszták* 587. (4212. sz.)
51	1518. V. 14.	Buda	Andrea Cesi	DL 23027.	

245 Lásd még DF 282491.

246 Lásd még DL 99278.

247 Az oklevélre Péterfi Bence hívta fel a figyelmemet, az irat fotóit pedig Oross András bécsi levéltári delegátusnak köszönöm.

248 Lásd még DL 73235–36.

52	1518. V. 23.	Buda	Bakóc Tamás	DL 65209.	*Szentszéki regeszták* 587. (4217. sz.)
53	1518. VII. 13.	Esztergom	Bakóc Tamás	DF 237365.	
54	1518. IX. 17.	Esztergom	Bakóc Tamás	DF 228266.	
55	1518. X. 28.	Erdőd	Bakóc Tamás	DL 94336.	*Majtényi oklt.* 463–465., *Szentszéki regeszták* 590. (4226. sz.)
56	1519. II. 18.	Buda	Bakóc Tamás	DF 254527.	
57	1519. II. 28.	Esztergom	Oluf Bang	DF 237714.	
58	1519. III. 5.	Buda	Oluf Bang	DF 237714.	
59	1519. III. 23.	Buda	Oluf Bang	DF 279365.	*Szentszéki regeszták* 591. (4233. sz.), *Vasvári regeszták* 214. (656. sz.)
60	1519. III. 26.	Buda	Bakóc Tamás	DF 279364.[249]	
61	1519. III. 28.	Buda	Bakóc Tamás	DL 22409.	BORSA I., Kapos-szerdahely 57. (45. sz.), *Szentszéki regeszták* 591. (4234. sz.)
62	1519. IV. 15.	Esztergom	Andrea Cesi	DF 261909.	
63	1519. VI. 6.	Buda	Oluf Bang	DF 256924.	
64	1519. VI. 16.	Buda	Bakóc Tamás	DF 279367.	*Vasvári regeszták* 216. (660. sz.)
65	1519. VI. 28.	Buda	Oluf Bang	DF 232528.	KUBINYI A., Ernuszt Zsigmond pécsi püspök 310.
66	1519. IX. 27.	Buda	Bakóc Tamás	DL 73216.	*Szentszéki regeszták* 592. (4242. sz.)
67	1519. XII. 10.	Buda	Andrea Cesi	DF 262322.	
68	1520. III. 2.[250]	Buda	Bakóc Tamás	DF 254534.	*Szentszéki regeszták* 594. (4235. sz.)
69	1520. III. 3.	Esztergom	Andrea Cesi	DF 262122.	
70	1520. IV. 26.	Esztergom	Andrea Cesi	DF 234666.	
71	1520. V. 18.	Buda	Bakóc Tamás	DF 254536.[251]	

249 Másolata: DF 262488.

250 Datálása: „die Veneris tertio die mensis Martii", de márc. 3. szombat, ezért inkább márc. 2.

251 C. Tóth Norbert szíves közlése.

72	1521. IV. 19.	Esztergom	Bakóc Tamás	DL 34464.[252]	
73	1521. V. 18.	Buda	Andrea Cesi	DF 285338.	
74	1521. VI. 11.	Esztergom	Bakóc Tamás	DF 235276.	
75	s. d. (1514–1521)	sine loco	Bakóc Tamás	DF 217493.	
76	s. d. (1515–1521)	Selmecbánya	szupplikáció (Andrea Cesi)	DF 235524.	
77	s. d. (1514–1521)	sine loco	Bakóc Tamás	Antonius de Parma, *Postilla super evangelia dominicalia*, Bayerische Staatsbibliothek, Clm. 14239., hátlap.[253]	[nyomtatvány] Borsa G., Bakócz Tamás nyomtatott búcsúlevele 2020–221., *Mon. rust.* 54–55. (nr. 7.)
78	s. d. (1519. IV. 11. – 1520. III. 24.)	Nagyszombat	Bakóc Tamás	DF 277170.	[nyomtatvány] Borsa G., Bakócz Tamás újabb nyomtatott búcsúlevele 407–408

252 Másolata: DF 286488., DF 286489., DL 23537.

253 https://opacplus.bsb-muenchen.de/title/BV041843043 (A letöltés ideje: 2022. márc. 4.).

BIBLIOGRÁFIA

Rövidítésjegyzék

Levéltári források

AAV = Archivio Apostolico Vaticano
AA = Archivum Arcis
Reg. Vat. = Registra Vaticana
ASC = Archivio Storico Capitolino
ANGU = Archivio Notarile Generale Urbano
ASMa = Archivio di Stato di Mantova
ASMi = Archivio di Stato di Milano
ASMo = Archivio di Stato di Modena
ASE = Archivio Segreto Estense
BAV = Biblioteca Apostolica Vaticana
Barb. lat. = Barberini latini
BHA = Bayerisches Hauptstaatsarchiv
ELTE = Eötvös Loránd Tudományegyetem
EKt. = Egyetemi Könyvtár
MNL = Magyar Nemzeti Levéltár
OL = Országos Levéltár
DF = Diplomatikai Fényképgyűjtemény
DL = Diplomatikai Levéltár
E = Magyar Kamara archivuma
V2 = Varju Elemér Gipszmásolat Gyűjteménye
MTA = Magyar Tudományos Akadémia
MTAK = Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára
Kt. = Kézirattár
NAP = Národní archiv Praha
OSZK = Országos Széchényi Könyvtár
ÖStA = Österreichisches Staatsarchiv
HHStA = Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Wien
FA Erdődy = Familienarchiv Erdődy
Ung. Akt. = Ungarische Akten
AA = Allgemeine Akten
PL = Prímási Levéltár, Esztergom
ESzFML = Esztergomi székesfőkáptalan magánlevéltára
SNA = Slovenský národný archív
SOBA v Třeboni = Státní oblastní archiv v Třeboni

Adattárak, forráskiadványok

ÁMTF = Györffy György, *Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza*. I–IV. Budapest 1963–1998.

Analecta nova = *Analecta nova ad historiam renascentium in Hungaria litterarum spectantia*. Ex scriptis ab Eugenio Abel relictis cum commentariis edidit partimque auxit Stephanus Hegedüs. Budapest 1903.

Annatae = *Annatae e Regno Hungariae provenientes in Archivo Secreto Vaticano 1421–1536*. Edidit Iosephus Körmendy. Budapest 1990.

Archontológia 1301–1457. = Engel Pál, *Magyarország világi archontológiája 1301–1457*. I–II. (História könyvtár. Kronológiák, adattárak 5.) Budapest 1996.

Archontológia 1458–1526. I. = C. Tóth Norbert – Horváth Richárd – Neumann Tibor – Pálosfalvi Tamás, *Magyarország világi archontológiája 1458–1526. I. Főpapok és bárók*. (Magyar Történelmi Emlékek. Adattárak) Budapest 2016.

Archontológia 1458–1526. II. = C. Tóth Norbert – Horváth Richárd – Neumann Tibor – Pálosfalvi Tamás – W. Kovács András, *Magyarország világi archontológiája 1458–1526 II. Megyék*. (Magyar Történelmi Emlékek. Adattárak) Budapest 2017.

Bakócs-codex = *Bakócs-codex vagy Bakócs Tamás egri püspök udvartartási számadó-könyve 1493–6 évekről*. Az Ipolyi-féle másolat után közli Kandra Kabos. (Adatok az Egri Egyházmegye történelméhez) Eger 1887.

Bakács I., *Hont* = Bakács István, *Hont vármegye Mohács előtt*. Budapest 1971.

Bándi Zs., Északkelet-magyarországi pálosok = Bándi Zsuzsanna, Északkelet-magyarországi pálos kolostorok oklevelei (regeszták). *Borsodi Levéltári Évkönyv* 5 (1985) 557–725.

Bándi Zs., Jagelló-kori pecsétek katalógusa = Bándi Zsuzsanna, A Magyar Országos Levéltár Jagellókori pecsétkiállításának katalógusa, 1991. szeptember 20. – 1992. június 30. *Levéltári Közlemények* 64 (1993) 107–142.

Bándi Zs., Mátyás-kori pecsétek katalógusa = Bándi Zsuzsanna, A Magyar Országos Levéltár Mátyáskori pecsétkiállításának katalógusa (1990. április 6. – október 6.). *Levéltári Közlemények* 62 (1991) 57–150.

Bánffy = *Oklevéltár a Tomaj nemzetségbeli losonczi Bánffy család történetéhez*. I–II. Szerk. Varjú Elemér, Iványi Béla. Budapest 1908–1928.

Barabás S., Erdélyi kápt. tizedlajstromok = Barabás Samu, Erdélyi káptalani tizedlajstromok. *Történelmi Tár* 12 (1911) 401–440.

Beatrix oklt. = *Aragóniai Beatrix magyar királyné életére vonatkozó okiratok*. Közli: Berzeviczy Albert. (Monumenta Hungariae Historica, Diplomataria 39.) Budapest 1914.

Beke A., Az Erdélyi Muzeum = Beke Antal, Az Erdélyi Muzeum eredeti okleveleinek kivonatai (1232–1540). Negyedik és befejező közlemény. *Történelmi Tár* 13 (1890) 328–366.

Bisticci = Vespasiano da Bisticci, *Vite de Uomini Illustri del Secolo XV*. (Rivedute sui manoscritti:) Ludovico Frati. Volume primo. Bologna 1892.

Bonfini = Antonius de Bonfinis, *Rerum Ungaricarum decades*. Ediderunt Iosephus Fógel, Bela Iványi et Ladislaus Juhász. Lipsiae–Budapest 1936–1941.

Bonfini (magyar) = Antonio Bonfini, *A magyar történelem tizedei*. Ford. Kulcsár Péter. Budapest 1995.

Borsa I., Kaposszerdahely = Borsa Iván, A kaposszerdahelyi kolostor középkori oklevelei. Regeszták. *Regnum* 6 (1944–1946) 40–58.

Borsa I., Szenyéri uradalom = Borsa Iván, A szenyéri uradalom 1524-i összeírása. *Somogy Megye Múltjából* 12 (1981) 29–46.

Brev. Clementina = Brevia Clementina. VII. Kelemen pápa magyar vonatkozású brévéi (1523–1523). Közreadja Nemes Gábor. (Collectanea Vaticana Hungariae I/12. – A Győri Egyházmegyei Levéltár Kiadványai. Források, feldolgozások 23.) Budapest–Győr–Róma 2015.

Cameralia = Cameralia Documenta Pontificia de Regnis Sacrae Coronae Hungariae (1297–1536). I–II. Feltárta, szerk. és közreadja Lukcsics József, Fedeles Tamás, Tusor Péter. Szerkesztőtárs Nemes Gábor. (Collectanea Vaticana Hungariae I/9–10.) Budapest–Róma 2014.

Carteggio = Carteggio degli oratori mantovani alla corte sforzesca (1450–1500). XV. 1495–1498. Ed. Antonella Grati – Arturo Pacini. Roma 2003.

Consistorialia = Consistorialia Documenta Pontificia de Regnis Sacrae Coronae Hungariae (1426–1605). Közreadja Tusor Péter – Nemes Gábor. (Collectanea Vaticana Hungariae I/7.) Budapest–Róma 2011.

Corvina könyvtár kat. = A Corvina könyvtár budai műhelye – The Corvina Library and the Buda Workshop. Kiállítási kalauz – A Guide to the Exhibition. Bevezető és összefoglaló táblák: Zsupán Edina, a kiállítás kurátora. Tárgyleírások: Zsupán Edina, Földesi Ferenc. Budapest 2018.

Cronica di Napoli = Cronica di Napoli di Notar Giacomo pubblicata per cura di Paolo Garzilli. Napoli 1845.

Dipl. ep. Vespr. = Az Árpád-kori veszprémi püspökök oklevelei. Diplomata episcoporum Vesprimiensium aetatis Arpadianae. Közzéteszi Solymosi László. Budapest 2021.

Domokos Gy. – Schrödl-Libárdi K., Donato Aretino = Domokos György – Schrödl-Libárdi Karolina, Donato Aretino magyarországi levelei a Modenai Állami Levéltárban. In: *Vestigia II. Magyar források Itáliából*. Szerk. Domokos György, Kuffart Hajnalka, Szovák Márton. Piliscsaba 2018. 93–128.

DRMH IV. = *Decreta Regni Mediaevalis Hungariae*. Tomus IV. 1490–1526. E copiis manu scriptis Ferenc Döry critice recensuerunt et Anglice reddiderunt Péter Banyó et Martyn Rady, János M. Bak assistente. Budapest 2012.

Ekler P., Zrednai (Vitéz) János = Ekler Péter, Zrednai (Vitéz) János pecsétgyűrűi és címerének illuminált kódexekben található ábrázolásai. *Levéltári Közlemények* 89 (2018) 249–264.

Emblematum Liber = A Book of Emblems. The Emblematum Liber in Latin and English Andrea Alciati. Translated and ed. John F. Moffitt. Jefferson, North Carolina, London 2004.

Engel P., *Genealógia* = Engel Pál, *Középkori magyar genealógia*. In: Magyar középkori adattár. CD-ROM. (Arcanum Digitéka) Budapest 2001.

Engel P., *Térkép* = Engel Pál, *Magyarország a középkor végén. Térkép és digitális adatbázis*. Budapest 2001. – *Digitális térkép a Magyar Királyság településeiről*. 2. online kiadás. Budapest, Bölcsészettudományi Kutatóközpont, 2020. (https://abtk.hu/hirek/1713-megujult-engel-pal-adatbazisa-a-kozepkori-magyarorszag-digitalis-atlasza).

Estei Hippolit püspök egri számadáskönyvei = Estei Hippolit püspök egri számadáskönyvei 1500–1508. Közreadja E. Kovács Péter. Szerk. Kovács Béla. Eger 1992.

Esterházy-kincstár textíliái = Az Esterházy-kincstár textíliái az Iparművészeti Múzeum gyűjteményében. Szerk. Pásztor Emese. (Thesaurus Domus Esterhazyanae II.) Budapest 2010.

ETE = Egyháztörténeti emlékek a magyarországi hitújítás korából. I–II. Szerk. Bunyitay Vince – Rapaics Rajmund – Karácsonyi János. Budapest 1902–1904.

Etimológiai szótár = A magyar nyelv történeti etimológiai szótára 1. Szerk. Benkő Lóránd. Budapest 1967.

Eubel, C., *Hierarchia catholica* = Conradus Eubel, *Hierarchia Catholica Medii Aevi sive Summorum Pontificum S.R.E. Cardinalium, Ecclesiarum Antistitum Series*. II–III. Münster 1914.

Epistolae Petri de Warda = Petri de Warda, ecclesiarum Colocensis et Bachiensis canonice unitarum archiepiscopi epistolae. Praefatus est Carolus Wagner. Posonii et Cassoviae 1776.

Erdélyi, G., *The Register* = Gabriella Erdélyi: *The Register of a Convent Controversy (1517–1518). Pope Leo X, Cardinal Bakócz, the Augustinians and the Observant Franciscans in Contest*. (Collectanea Vaticana Hungariae II/1.) Budapest–Rome 2006.

Erdődy oklt. = B. Halász Éva – Piti Ferenc, *Az Erdődy család bécsi levéltárának középkori oklevélregesztái 1001–1387*. (A Magyar Nemzeti Levéltár Pest Megyei Levéltárának kiadványa) Budapest–Szeged 2019.

Fejér = Codex Diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis. Tom. I–XI. Studio et opera Georgii Fejér. Budae 1829–1844.

Firnhaber = Beiträge zur Geschichte Ungarns unter der Regierung der Könige Wladislaus II. und Ludwig II. 1490–1526. Mitgeheilt von Friedrich Firnhaber. In: *Archiv für Kunde österreichischer Geschichts-Quellen III*. Wien 1849.

Form. Eccl. Strig. = Formularium Ecclesiae Strigoniensis. Edendo operi praefuerunt Petrus card. Erdő – Cornelius Szovák – Petrus Tusor. (Collectanea Studiorum et Textuum I/4.) Budapest 2018.

Formulae solennes = Formulae solennes styli in cancellaria, curiaque regum, foris minoribus, ac locis credibilibus, authenticisque regni Hungariae olim usitati. Ed. Martinus Georgius Kovachich. Pesthini 1799.

Főpapi arch. 1440–1526. = C. Tóth Norbert: *Magyarország késő középkori főpapi archontológiája. Érsekek, püspökök, illetve segédpüspökeik, vikáriusaik és jövedelemkezelőik az 1440-es évektől 1526-ig*. (A Győri Egyházmegyei Levéltár Kiadványai. Források, feldolgozások 27.) Szerk. Nemes Gábor. Győr 2017.

Főpapi pecsétek = A középkori Magyarország főpapi pecsétjei a Magyar Tudományos Akadémia Művészettörténeti Kutató Csoportjának pecsétmásolat-gyűjteménye alapján. Szerk. Bodor Imre. Budapest 1984.

Frenz, Th., *Repertorium officiorum* = Thomas Frenz, *Repertorium Officiorum Romane Curie (RORC)* (https://www.geku.uni-passau.de/histhw/forschung/rorc).

Gohl Ö., Magyar egyházi emlékérmek = Gohl Ödön, Magyar egyházi emlékérmek. I. *Numizmatikai Közlöny* 10 (1911) 125–139.

Guerra E., *Il carteggio tra Beatrice = Il carteggio tra Beatrice d'Aragona e gli Estensi (1476–1508)*. Ed. Enrica Guerra. Roma 2010.

Hergenröther, J., *Regesta = Leonis X. Pontificis Maximi Regesta*. I–VIII. Ed. Joseph Hergenröther. Freiburg 1884–1891.

Hill, G. F., *A Corpus of Italian Medals* = Sir George Francis Hill, *A Corpus of Italian Medals of the Renaissance before Cellini*. London 1930.

Historia di Crema = Pietro da Terno (Pietro Terni), *Historia di Crema 570–1557*. A cura di Maria e Corrado Verga. Crema 1964.

Horatius = Quintus Horatius Flaccus, *Ódák*. Budapest 1985.

Höflechner, W., *Die Gesandten der europäischen Mächte* = Walter Höflechner, *Die Gesandten der europäischen Mächte, vornehmlich des Kaisers und des Reiches 1490–1500*. (Archiv für österreichische Geschichte Band 129.) Wien 1972.

Hunyadiak címereslevelei = A Hunyadiak címereslevelei 1447–1489. Szerk. Avar Anton. Budapest 2018.

Istvánffy = Istvánffy Miklós, *A magyarok történeteiből*. Ford. Juhász László. Budapest 1962.

Itineraria 1458–1490. = Horváth Richárd: *Itineraria regis Matthiae Corvini et reginae Beatricis de Aragonia (1458–[1476]–1490)* (História Könyvtár. Kronológiák, adattárak 12. – Subsidia ad historiam medii aevi Hungariae inquirendam 2.) Budapest 2011.

Iványi B., Könyvek, könyvtárak = Iványi Béla, Könyvek, könyvtárak, könyvnyomdák Magyarországon. *Magyar Könyvszemle* 36 (1929) 33–48., 193–208.

Jankovich-gyűjt. = Jankovich Miklós (1772–1846) gyűjteményei. Szerk. Mikó Árpád. Budapest 2002.

Johannis Burckardi Liber notarum = Johannis Burckardi Liber notarum ab anno MCCCCLXXXIII usque ad Annum MDVI. II. A cura di Enrico Celani. (Rerum Italicarum scriptores 32.) Città di Castello 1913.

Kalous, A., Itinerář Jana Filipce = Antonín Kalous, Itinerář Jana Filipce (1431–1509). *Acta Universitatis Palackianae Olomucensis. Facultas Philosophica – Historica* 34 (2008) 17–43.

Király B., Bakóc levelei = Király Bálint, Bakóc Tamás Estei Hippolithoz írt levelei. In: *Vestigia III. Italianista tanulmányok a magyar humanizmus és a tizenöt éves háború idejéről*. Szerk. Domokos György, W. Somogyi Judit, Szovák Márton. Budapest 2020, 47–65.

Királyné Belcsák E., Tommaso Amadei = Királyné Belcsák Eszter, Tommaso Amadei esztergomi érseki helynök levelei a Modenai Állami Levéltárban (1495–1505). In: *Vestigia: Mohács előtti magyar források olasz könyvtárakban*. Szerk. Domokos György, Mátyus Norbert, Armando Nuzzo. Piliscsaba 2015, 141–184.

Kis P., Bakócz Tamás budai házingatlanai = Kis Péter, Bakócz Tamás budai házingatlanaira vonatkozó oklevelek az Erdődy család bécsi levéltárából (1464–1518). *Fons* 12 (2005) 399–421.

Kluch J., Adalék = Kluch János, Adalék az 1514-iki pórlázadáshoz és az 1526-iki mohácsi vészhez. *Történelmi Tár* 1905, 272–278.

Knauz N., Az esztergomi főkáptalan = [Knauz Nándor], *Az esztergomi főkáptalan fekvő s egyéb birtokaira vonatkozó okmányok tára*. Pest 1871.

Kolozsmon. konv. jegyz. = A kolozsmonostori konvent jegyzőkönyvei I–II. (1289–1556). Kivonatokban közzéteszi és a bevezető tanulmányt írta Jakó Zsigmond. (A Magyar Országos Levéltár kiadványai II. Forráskiadványok 17.) Budapest 1990.

Kollányi F., *Esztergomi kanonokok* = Kollányi Ferenc, *Esztergomi kanonokok 1100–1900*. Esztergom 1900.

Kredics L. – Solymosi L., *A veszprémi püspökség urbáriuma* = Kredics László – Solymosi László, *A veszprémi püspökség 1524. évi urbáriuma. Urbarium episcopatus Vesprimiensis anno MDXXIV*. (Új Történelmi Tár / Fontes minores ad historiam Hungariae spectantes 4.) Budapest 1993.

Labbeus, Ph. – Cossartius, G., *Sacrosancta concilia* = Philippus Labbeus – Gabriel Cossartius, *Sacrosancta concilia ad regiam editionem* XIV. (1512–1545). Lutetia Parisiorum 1672.

La spedizione di Carlo VIII in Italia = *La spedizione di Carlo VIII in Italia, Mancia del Commercio raccontata da Marin Sanudo*. Pubblicata per cura di Rinaldo Fulin. Venezia 1883.

Longo, F., *Annali Veneti* = Francesco Longo, *Annali Veneti di Domenico Malipiero*. (Archivio Storico Italiano 7/1-2.) Firenze 1843–1844.

Magyar humanisták levelei = *Magyar humanisták levelei. XV–XVI. század*. Közreadja V. Kovács Sándor. Budapest 1971.

Majtényi oklt. = Miloš Marek, *Archivum familiae Majténi. Stredoveké dejiny rodiny Majténiovcov a listiny z jej archívu*. (Fontes rerum Slovacarum III.) Kraków–Trnava 2013.

Matthias Corvinus = *Matthias Corvinus und die Renaissance in Ungarn 1458–1541*. Hrsg. Tibor Klaniczay – Gottfried Stangler. Wien 1982.

Mátyás király levelei (új) = *Mátyás király levelei. Külügyi osztály 1458–1490. A könyv az 1893-ban megjelent I. és az 1895-ben megjelent II. Fraknói Vilmos szerkesztette kötetek egyben közölt változata*. A 2008-as kiadást sajtó alá rendezte és az Utószót írta Mayer Gyula. Budapest 2008.

MDE = *Magyar diplomácziai emlékek Mátyás király korából.* III–IV. Szerk. Nagy Iván és Nyáry Albert. (Monumenta Hungariae Historica. Acta extera) Budapest 1877–1878.

MDKE I. = Tüskés Anna, *Magyarországi diákok a bécsi egyetemen 1365–1526*. (Magyarországi diákok a középkori egyetemeken 1.) Budapest 2008.

MDKE II. = Haraszti Szabó Péter – Kelényi Borbála – Szögi László: *Magyarországi diákok a prágai és a krakkói egyetemeken 1348–1525*. II. kötet. (Magyarországi diákok a középkori egyetemeken 2.) Budapest 2017.

MDKE III. = Haraszti Szabó Péter – Kelényi Borbála: *Magyarországi diákok francia, angol, itáliai és német egyetemeken a középkorban 1100–1526*. (Magyarországi diákok a középkori egyetemeken 3.) Budapest 2019.

Megpecsételt történelem = *Megpecsételt történelem. Középkori pecsétek Esztergomból*. Szerk. Hegedűs András. Esztergom 2000.

Mérey cs. lt. = Borsa Iván, A Mérey család levéltára 1265–1526. (Forrásközlés, 3. rész) *Somogy Megye Múltjából, Levéltári Évkönyv* 25 (1994) 23–49.

MKL = *Magyar Katolikus Lexikon*. X. kötet. Szerk. Diós István, Viczián János. Budapest 2005.

Mon. civ. Zagr. = Ivan Krst. Tkalčić, *Monumenta historica liberae regiae civitatis Zagrabiae metropolis regni Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae*. II–III. Zagreb 1894–1896.

Mon. Rom. Vespr. = *Monumenta Romana episcopatus Vesprimiensis. A veszprémi püspökség római oklevéltára*. IV. 1492–1526. Budapest 1907.

Mon. rust. = *Monumenta rusticorum in Hungaria rebellium anno MDXIV*. Ed. Victor Kenéz, Ladislaus Solymosi, Geisa Érszegi. (A Magyar Országos Levéltár kiadványai II. Forráskiadványok 12.) Budapest 1979.

Mon. Vat. = *Monumenta Vaticana historiam regni Hungariae illustrantia. I/5. Liber confraternitatis Sancti Spiritus de Urbe, 1446–1523*. Budapest 2000 (Reprint).

Mondin, B., *Pápák* = Battista Mondin, *Pápák Enciklopédiája*. Budapest 2001.

MRT = Komárom megye régészeti topográfiája. Esztergom és a dorogi járás. Szerk. Torma István. In: *Magyarország régészeti topográfiája 5*. Főszerk. Gerevich László. Budapest 1979.

Neumann T., *Registrum proventuum* = Neumann Tibor, *Registrum proventuum regni Hungariae. A Magyar Királyság kincstartójának számadáskönyve (1494–1495)*. (Magyar Történelmi Emlékek, Okmánytárak) Budapest 2019.

Óváry = *A Magyar Tud. Akadémia Történelmi Bizottságának oklevél-másolatai*. I. Ismerteti Óváry Lipót. Budapest 1890.

Pálffy cs. okl. = Miklósy Zoltán, A Pálffy-család oklevelei. *Levéltári Közlemények* 1 (1923) 347–352.

Pannonia regia = *Pannonia regia. Művészet a Dunántúlon 1000–1541*. Szerk. Mikó Árpád – Takács Imre. Budapest 1994.

Rabok, követek, kalmárok = *Rabok, követek, kalmárok az Oszmán birodalomról*. Szerk. Tardy Lajos. Budapest 1977.

Reg. Suppl. 1522–1523. = Lakatos Bálint, *Regesta Supplicationum 1522–1523. A VI. Adorján pápa uralkodása alatt elfogadott magyar vonatkozású kérvények*. (Collectanea Vaticana Hungariae I/16.) Budapest–Róma 2018.

Repert. Pont. Doc. = *Repertorium Pontificiorum Documentorum in Regnis Sacrae Coronae Hungariae existentium (1417–1526)*. Összeállította és a bevezetést írta Nemes Gábor. (Collectanea Vaticana Hungariae II/10.) Budapest–Róma 2022.

Sanuto = Marino Sanuto Világkrónikájának Magyarországot érintő tudósításai. I–III. Közli Wenzel Gusztáv. *Magyar Történelmi Tár* 14 (1869) 1–282., 24 (1877) 1–300., 25 (1878) 1–390.

Sanuto, M., *I Diarii* = *I Diarii di Marino Sanuto*. I. Pubblicato per cura di Federico Stefani. Venezia 1879.

Stredoveké Hrady na Slovensku = *Stredoveké Hrady na Slovensku. Život, kultúra, spoločnosť*. Zostavovateľ: Daniela Dvořáková. Bratislava 2017.

Strnad, J., *Listář královského města* = Josef Strnad, *Listář královského města Plzně a druhdy poddaných osad*. Část II. Od r. 1450–1526. (Publikací městského historického musea v Plzni číslo III.) Plzni 1903.

Szapolyai oklt. = Neumann Tibor, *A Szapolyai család oklevéltára I. Levelek és oklevelek (1458–1526)*. (Magyar Történelmi Emlékek, Okmánytárak) Budapest 2012.

Szentpétery I., *Oklevéltan* = Szentpétery Imre, *Magyar Oklevéltan*. (A Magyar Történettudomány Kézikönyve II/3.) Budapest 1930.

Szentszéki regeszták = Bónis György, *Szentszéki regeszták*. (Jogtörténeti Tár 1/1.) Budapest 1997.

Tedeschini, C. D., Le societates officii = Corinna Drago Tedeschini, Le societates officii scriptoriae nei libri instrumentorum dell'Archivio della Romana Curia (1508–1510). In: *Ianuensis non nascitur sed fit. Studi per Dino Puncuh II*. Ed. Carlo Bitossi. (Quaderni della Società Ligure di Storia Patria 7.) Genova 2019, 489–512.

Teleki J., *Hunyadiak kora* = Teleki József, *Hunyadiak kora Magyarországon*. XII. Pest 1857.

Településatlasz = A középkori Magyarország településatlasza. Főszerk. Faragó Imre. Budapest 2022. (www.corvinlanc.hu/kmta)

Tesori dalle chiese di Cortona = Tesori dalle chiese di Cortona. Arte Aurea Aretiana. A cura di Marco Collareta – Donata Devoti. Cortona 1987.

Theiner, A., *Vet. mon. Hung.* = Augustin Theiner, *Vetera monumenta historica Hungariam sacram illustrantia*. II. Roma 1860.

Theiner, A., *Vet. mon. Slav.* = Augustin Theiner, *Vetera monumenta Slavorum meridionalium historiam illustrantia*. I. Roma 1863.

Thornton, D. – Wilson, T., *Italian Renaissance Ceramics* = Dora Thornton – Timothy Wilson, *Italian Renaissance Ceramics: a Catalogue of the British Museum Collection*. London 2009.

Tolna vm. oklevelei = Szakály Ferenc, *Ami Tolna vármegye középkori okleveleiből megmaradt (1314–1525)*. Szekszárd 1998.

Tóth K., *Esztergom megye* = Tóth Krisztina, *Esztergom megye történeti földrajza a késő középkorban*. Budapest 2020.

C. Tóth N., Egri káptalan = C. Tóth Norbert, Az egri káptalan archontológiája 1387–1526. *Turul* 88 (2015) 48–71.

C. Tóth N., *Esztergomi arch.* = C. Tóth Norbert, *Az esztergomi székes- és társaskáptalanok archontológiája 1100–1543*. (Subsidia ad historiam medii aevi Hungariae inquirendam 9.) Budapest 2019.

C. Tóth N., *A kalocsa-bácsi főegyházmegye* = C. Tóth Norbert, *A kalocsa-bácsi főegyházmegye káptalanjainak középkori archontológiája*. (Kalocsai Főegyházmegyei Gyűjtemények kiadványai 15. – Subsidia ad historiam medii aevi Hungariae inquirendam 11.) Kalocsa 2019.

C. Tóth N., *Pozsonyi társaskáptalan* = C. Tóth Norbert, *A pozsonyi társaskáptalan archontológiája / Archontológia Prešpurskej kolegiátnej kapituly 1204–1462*. (Subsidia ad historiam medii aevi Hungariae inquirendam 12.) Budapest 2020.

C. Tóth N. – Ternovácz B., *Káptalanok a Drávántúlon* = C. Tóth Norbert – Ternovácz Bálint, *Káptalanok a Drávántúlon. A boszniai, kői és szenternyei székeskáptalanok és a pozsegai társaskáptalan középkori archontológiája*. (Thesaurus Historiae Ecclesiasticae in Universitate Quinqueecclesiensi 11.) Pécs 2020.

Vasvári regeszták = Kóta Péter, *Középkori oklevelek Vas megyei levéltárakban I. Regeszták a vasvári káptalan levéltárának okleveleiről (1130) 1212–1526*. (Vas megyei levéltári füzetek 8.) Szombathely 1997.

Venturi Barbolini, A. R., Testimonianze dei rapporti = Anna Rosa Venturi Barbolini: Testimonianze dei rapporti tra l'Ungheria e lo Stato Estense dalle fonti manoscritte conservate presso la Biblioteca Estense Universitaria e l'Archivio di Stato di Modena. In: *Nel segno del corvo. Libri e miniature della biblioteca di Mattia Corvino re d'Ungheria (1443–1490)*. Ed. Nicola Bono. Modena 2002. 43–64.

Verancsics = *Verancsics Antal m. kir. helytartó, esztergomi érsek összes munkái*. VI. Kiadta Szalay László. (Monumenta Hungariae Historica 2. Scriptores 9.) Pest 1860.

Veress A., *Padova* = Andreas Veress, *Fontes Rerum Hungaricarum I. Matricula et Acta Hungarorum in Universitatibus Italiae Studentium. I. Padova 1264–1864*. Budapest 1915.

Vocabulary of Technical Terms = Vocabulary of Technical Terms. Fabrics. English–French–Italian–Spanish. C. I. E.T.A (Centre International D'Etude des Textiles Anciens) 1964.

Zambotti, B., *Diario ferrarese* = Bernardino Zambotti, *Diario ferrarese dall'anno 1476 sino al 1504*. (Rerum Italicarum Scriptores 24.) Ed. Giuseppe Pardi. Bologna 1937.

Zichy oklt. = *Codex diplomaticus domus senioris comitum Zichy de Zich et Vásonkeö. A zichi és vásonköi gróf Zichy-család idősb ágának okmánytára*. I–XII. Szerk. Nagy Imre, Nagy Iván, Véghely Dezső, Kammerer Ernő, Döry Ferenc, Lukcsics Pál. Budapest 1871–1931.

ZsO = *Zsigmondkori oklevéltár*. I–XV. (1387–1428) Összeállította Mályusz Elemér, Borsa Iván, C. Tóth Norbert, Neumann Tibor, Lakatos Bálint, Mikó Gábor, Péterfi Bence. (A Magyar Országos / Magyar Nemzeti Levéltár kiadványai II. Forráskiadványok 1., 3–4., 22., 25., 27., 32., 37., 39., 41., 43., 49., 52., 55., 59. és 61.) Budapest 1951–2022.

Szakirodalmi munkák

Áldásy A., *Címertan* = Áldásy Antal, *Címertan*. (A magyar történettudomány kézikönyve II. 6.) Budapest 1923.

Allmand, Chr., *Henry V*. = Christopher Allmand, *Henry V*. (Yale English Monarchs) New Haven and London 1997.

Baker-Bates, P., *Sebastiano del Piombo* = Piers Baker-Bates, *Sebastiano del Piombo and the World of Spanish Rome*. (Visual Culture In Early Modernity) London–New York 2017.

Bálint S., *Ünnepi Kalendárium* = Bálint Sándor, *Ünnepi Kalendárium. A Mária-ünnepek és jelesebb napok hazai és közép-európai hagyományvilágából*. I–II. Budapest 1977.

Balogh I., *Velenczei diplomaták* = Balogh István, *Velenczei diplomaták Magyarországról (1500–1526). (Forrástanulmány)*. Szeged 1929.

Balogh J., *A művészet Mátyás udvarában* = Balogh Jolán, *A művészet Mátyás király udvarában*. I–II. Budapest 1966.

Balogh J., *Az esztergomi Bakócz kápolna* = Balogh Jolán, *Az esztergomi Bakócz kápolna*. Budapest 1955.

Balogh J., *Mátyás király* = Balogh Jolán, *Mátyás király és a művészet*. Budapest 1985.

Balogh J., Mátyás-kori, illetve későközépkori hagyományok továbbélése = Balogh Jolán, Mátyás-kori, illetve későközépkori hagyományok továbbélése műveltségünkben. *Ethnographia* 59 (1948) 13–28.

Bárány A., Robert Wingfield = Bárány Attila, Robert Wingfield angol követ, a Német-római Birodalom és a Magyar Királyság (1514–1515). *Világtörténet* 11 (43.) (2021) 531–580.

Barta G., A török-magyar szövetség = Barta Gábor, A Sztambulba vezető út 1526–1528. A török-magyar szövetség és előzményei. *Századok* 115 (1981) 152–205.

Barta G., Az elfelejtett hadszíntér = Barta Gábor, Az elfelejtett hadszíntér 1526–1528. (Megjegyzések a török-magyar szövetség előtörténetéhez) *Történelmi Szemle* 37 (1995) 1–34.

Barta G. – Fekete Nagy A., *Parasztháború* = Barta Gábor – Fekete Nagy Antal, *Parasztháború 1514-ben*. Budapest 1973.

Beke M., Aragóniai VI. János = Beke Margit, Aragóniai VI. János. In: *Esztergomi érsekek 1001–2003*. Szerk. Beke Margit. Budapest 2003, 219–222.

Berzeviczy A., *Beatrix* = Berzeviczy Albert, *Beatrix királyné (1457–1508). Történelmi élet- és korrajz*. Budapest 1908.

Bónis Gy., Egyházi bíráskodás = Bónis György, Az egyházi bíráskodás fejlődése a Mohács előtti Magyarországon. In: Bónis György, *Szentszéki regeszták*. (Jogtörténeti Tár 1/1.) Budapest 1997, 621–658.

Bónis Gy., *Jogtudó értelmiség* = Bónis György, *A jogtudó értelmiség a Mohács előtti Magyarországon*. Budapest 1971.

Bónis Gy., Olasz vikáriusok = Bónis György, Olasz vikáriusok Magyarországon a reneszánsz korában és a Beneéthy-formuláskönyv. *Levéltári Közlemények* 44–45 (1973–1974) 89–102.

Bourne, M., The Turban'd = Molly Bourne, The Turban'd Turk in Renaissance Mantua: Francesco II Gonzaga's Interest in Ottoman Fashion. In: *Mantova e il Rinascimento italiano. Studi in onore di David S. Chambers*. Ed. Philippa Jackson and Guido Rebecchini. Mantua 2011, 53–64.

Borsa G., Az 1519. évben nyomtatott = Borsa Gedeon, Az 1519. évben nyomtatott Gellért-legenda. *Magyar Könyvszemle* 96 (1980) 377–384.

Borsa G., Bakócz Tamás nyomtatott búcsúlevele = Borsa Gedeon, Bakócz Tamás nyomtatott búcsúlevele az 1514. évi keresztes hadjárat hirdetéséhez. *Magyar Könyvszemle* 93 (1977) 213–221.

Borsa G., Bakócz Tamás újabb nyomtatott búcsúlevele = Borsa Gedeon, Bakócz Tamás újabb nyomtatott búcsúlevele. *Magyar Könyvszemle* 95 (1979) 400–408.

Borsa G., Néhány bécsi ősnyomtatvány = Borsa Gedeon, Néhány bécsi ősnyomtatvány magyar vonatkozásai. *Az Országos Széchényi Könyvtár Évkönyve 1965–1966*. Budapest 1967, 389–396.

Botka T., Adalékok = Botka Tivadar, Adalékok az Erdődi Bakócz-család elsőkori elágazásához. *Századok* 9 (1875) 547–556.

Bubryák O., *Családtörténet* = Bubryák Orsolya, *Családtörténet és reprezentáció. A galgóci Erdődy-várkastély gyűjteményei*. Budapest 2013.

Bunyitay V., *Váradi káptalan statutumai* = Bunyitay Vincze, *A váradi káptalan legrégibb statutumai*. Nagyvárad 1886.

Butazzi, G., Oriente e moda = Grazietta Butazzi, Oriente e moda nel Rinascimento. Una proposta di ricerca. *Arte Tessile* 1991. n. 2. 3–8.

Caglioti, F., Nuove terracotte = Francesco Caglioti, Nuove terracotte di Benedetto da Maiano. *Prospettiva* 126/127 (2007) 15–45.

Catalano, M., *La vita di Ludovico Ariosto* = Michele Catalano, *La vita di Ludovico Ariosto ricostruita su nuovi documenti*. I–II. Genève 1930–1931.

Cavallaro, A., Pinturicchio a Roma = Anna Cavallaro, Pinturicchio a Roma. Il „soffitto dei Semidei" nel palazzo di Domenico della Rovere. *Storia dell'arte* 60 (1987) 155–170.

Czövek Z., Szentlászlói Osvát zágrábi püspök = Czövek Zoltán, Szentlászlói Osvát zágrábi püspök családi és politikai kapcsolatai 1499. évi végrendeletének tükrében. *Fons* 20 (2013) 455–499.

Czövek Z., Szentlászlói Osvát végrendeletének végrehajtása = Czövek Zoltán, Szentlászlói Osvát zágrábi püspök 1499. évi végrendeletének végrehajtása. *Fons* 22 (2015) 53–70.

Csapodi Cs., Bakócz Tamás = Csapodi Csaba, Bakócz Tamás, a humanista. *Irodalomtörténeti Közlemények* 87 (1983) 59–66.

Csapodi Cs., *Janus Pannonius* = Csapodi Csaba, *A Janus Pannonius-szöveghagyomány*. (Humanizmus és reformáció 10.) Budapest 1981.

Csernyánszky M., *Az esztergomi Főszékesegyházi Kincstár* = Csernyánszky Mária, *Az esztergomi Főszékesegyházi Kincstár paramentumai*. Budapest 1933.

Csillag a holló árnyékában = *Csillag a holló árnyékában. Vitéz János és a humanizmus kezdetei Magyarországon*. Az Országos Széchényi Könyvtár kiállítása 2008. március 14. – június 15. Szerk. Földesi Ferenc. Budapest 2008.

Csízi I., *Címerváltozatok* = Csízi István, *A királyi Magyarország főnemesi családjainak címerváltozatai a 16–17. században*. Doktori disszertáció, ELTE BTK 2012. (http//doktori.btk.elte.hu/hist/csiziistvan/diss.pdf – a letöltés időpontja, 2018. dec. 13.)

Csoma J., Lovagrendkeresztek = Csoma József, Lovagrendkeresztek a magyar heraldikában. *Turul* 33 (1915) 17–21.

Csukovits E., Közjegyzők = Csukovits Enikő, Közjegyzők a középkori Magyarországon. In: *700 éves a közjegyzőség Magyarországon*. Szerk. Rokolya Gábor. Budapest 2008, 54–73.

Delicati, P. – Armellini, M., *Il diario* = Pio Delicati – Mariano Armellini, *Il diario di Leone X di Paride de Grassi maestro delle cerimonie pontifice*. Roma 1884.

Détshy M., Sárospataki plébániatemplom = Détshy Mihály, A sárospataki r. k. plébániatemplom történetének okleveles adatai. In: *Magyar Műemlékvédelem 1969–1970*. (Országos Műemléki Felügyelőség Kiadványai 6.) Budapest 1972, 89–102.

Diaconescu, M., Mobilizarea oastei maghiare = Marius Diaconescu, Mobilizarea oastei maghiare în 1497 „in subsidium et tutelam wayvode moldaviensis". *Analele Putnei* 12/2 (2016) 35–52.

Dóka K., *Egyházi birtokok* = Dóka Klára, *Egyházi birtokok Magyarországon a 18–19. században*. (METEM Könyvek 19.) Budapest 1997.

Dreska G., Bakócz Tamás, a levélíró = Dreska Gábor, Bakócz Tamás, a levélíró. In: *Redite ad cor. Tanulmányok Sahin-Tóth Péter emlékére*. Szerk. Krász Lilla, Oborni Teréz. Budapest 2008, 329–339.

Dreska G., Tamás Bakócz = Dreska, Gábor, Tamás Bakócz, the epistolist. In: *Infima aetas Pannonica. Studies in Late Medieval Hungarian History*. Ed. E. Kovács Péter, Szovák Kornél. Budapest 2009, 9–28.

Endrei W., *Patyolat és posztó* = Endrei Walter, *Patyolat és posztó*. Budapest 1989.

Erdélyi G., Sacra Poenitentiaria Apostolica = Erdélyi Gabriella, A Sacra Poenitentiaria Apostolica hivatala és magyar kérvényei a 15–16. században. I–II. *Levéltári Közlemények* 74 (2003) 33–57.; 76 (2005) 63–103.

Erdélyi G., *Egy kolostorper története* = Erdélyi Gabriella, *Egy kolostorper története. Hatalom, vallás és mindennapok a középkor és az újkor határán*. (Társadalom- és művelődéstörténeti tanulmányok 38.) Budapest 2005.

Érszegi G., Bakócz Tamás = Érszegi Géza, Bakócz Tamás pápai követi megbízatása. In: *Episcopus, Archiabbas benedictus, Historicus ecclesiae. Tanulmányok Várszegi Asztrik 70. születésnapjára*. Szerk. Somorjai Ádám – Zombori István. Budapest 2016, 193–202.

Érszegi G., Curia Romana = Érszegi Géza, A Curia Romana középkori levéltárai. *Levéltári Szemle* 28 (1978) 321–339.

Ethey Gy., Verebélyi érseki szék = Ethey Gyula, A verebélyi érseki nemesi szék. *Magyar Családtörténeti Szemle* 7 (1941) 97–107., 127–132., 156–160., 178–185., 209–214., 240–241a., 258–260., 272–276., 8 (1942) 18–21., 40–44., 69–71., 92–95., 114–117.

Fabbri, P., *La moda italiana nel XV secolo* = Fabbri, Paola, *La moda italiana nel XV secolo. Abbigliamento e accessori*. Rimini 2017.

Falciai, M., *Arezzo* = Massimiliano Falciai, *Arezzo, la sua storia e i suoi monumenti*. Firenze 1910.

Fantuzzi, G., *Notizie* = Giovanni Fantuzzi, *Notizie degli scrittori bolognesi*. III. Bologna 1783.

Farbaky P., Giovanni d'Aragona = Farbaky Péter, Giovanni d'Aragona (1456–1485) szerepe Mátyás király mecénásságában. *Művészettörténeti Értesítő* 70 (2021) 47–91.

Farbaky P., *Szatmári György* = Farbaky Péter, *Szatmári György, a mecénás. Egy főpap műpártoló tevékenysége a Jagelló-kori Magyarországon*. (Művészettörténeti füzetek 27.) Budapest 2002.

Farlato, D., *Illyricum sacrum IV*. = Daniele Farlato, *Illyricum sacrum. IV. Ecclesiae suffraganeae metropolis Spalatensis*. Venetia 1769.

Farlato, D., *Illyricum sacrum VII*. = Daniele Farlato, *Illyricum sacrum. VII. Ecclesia Diocletana, Antibarensis, Dyrrhachiensis et Sirmiensis cum earum suffraganeis*. Venetia 1817.

Fedeles T., *A király és a lázadó herceg* = Fedeles Tamás, *A király és a lázadó herceg. Az Újlaki Lőrinc és szövetségesei elleni királyi hadjárat (1494–1495)*. Szeged 2012.

Fedeles T., A püspökök és városuk = Fedeles Tamás, A püspökök és városuk a 14. század derekától Mohácsig. In: *A Pécsi Egyházmegye története I–II. A középkor évszázadai (1009–1543)*. Szerk. Fedeles Tamás – Sarbak Gábor – Sümegi József. Pécs 2009. I. 109–154.

Fedeles T., *Pécsi székeskáptalan* = Fedeles Tamás, *A pécsi székeskáptalan személyi összetétele a késő középkorban (1354–1526)*. (Tanulmányok Pécs történetéből 17.) Pécs 2005.

Fedeles T., Petrus Stephani = Fedeles Tamás, „Petrus Stephani collector apostolicus". In: *Magyarország és a római Szentszék II. Vatikáni magyar kutatások a 21. században*. Szerk. Tusor Péter, Szovák Kornél, Fedeles Tamás. (Collectanea Vaticana Hungariae I/15.) Budapest–Róma 2017, 31–87.

Ferrari Cupilli, G., Della vita = Guiseppe Ferrari Cupilli, Della vita e degli scritti di Simeone Begna zaratino vescovo di Modrussa. *Annuario Dalmatico* 1 (1859) 61–86.

Fletcher, C., *Diplomacy in Renaissance Rome* = Catherine Fletcher, *Diplomacy in Renaissance Rome. The Rise of the Resident Ambassador*. Cambridge 2015.

Fraknói V., Bakocs Tamás birtokszerzeményei = Fraknói Vilmos, Bakocs Tamás primás birtokszerzeményei. *Századok* 22 (1888) 97–128

Fraknói V., Egri püspök-praetendensek = Fraknói Vilmos, Rodrigo Borgia (VI. Sándor), Giulio Medici (VII. Kelemen) és Ascanio Sforza bíbornok, mint egri püspök-praetendensek. *Egri Egyházmegyei Közlöny* 15 (1883) 20:161–162.

Fraknói V., *Erdődi Bakócz Tamás* = Fraknói Vilmos, *Erdődi Bakócz Tamás élete 1442–1521*. (Magyar Történeti Életrajzok V.) Budapest 1889.

Fraknói V., Erdődi-czímer = Fraknói Vilmos, Az Erdődi-czímer. (Két színes czímerképpel.) *Turul* 7 (1889) 105–107.

Fraknói V., *Hunyadiak és Jagellók kora* = Fraknói Vilmos, *A Hunyadiak és a Jagellók kora (1440–1526)*. (A magyar nemzet története 4.) Budapest 1896.

Fraknói V., *Magyarország összeköttetései a szentszékkel* = Fraknói Vilmos, *Magyarország egyházi és politikai összeköttetései a római szentszékkel*. Budapest 1902.

Fraknói V., Mátyás király, mint levélíró = Fraknói Vilmos, Mátyás király, mint levélíró. In: *Mátyás király levelei. Külügyi osztály. II. 1480–1490*. Közzéteszi Fraknói Vilmos. Budapest 1895.

Fraknói V., Pecchinoli Angelo pápai legátus = Fraknói Vilmos, Pecchinoli Angelo pápai legátus Mátyás udvarában I–II. *Katholikus Szemle* 12 (1898) 373–425., 529–566.

Fraknói V., *Werbőczi István* = Fraknói Vilmos, *Werbőczi István 1458–1541*. Budapest 1899.

Frenz, Th., *Die Kanzlei der Päpste* = Thomas Frenz, *Die Kanzlei der Päpste der Hochrenaissance 1471–1527*. (Bibliothek des Deutschen Historischen Instituts in Rom 63.) Tübingen 1986.

Frenz, Th., *Papsturkunden* = Thomas Frenz, *Papsturkunden des Mittelalters und der Neuzeit*. (Historische Grundwissenschaften in Einzeldarstellungen 2.) Stuttgart 1986.

Frizzi, A., *Memorie* = Antonio Frizzi, *Memorie per la storia di Ferrara*. IV. Ferrara 1848.

Fügedi E., A XV. századi magyar püspökök = Fügedi Erik, A XV. századi magyar püspökök. In: Uő, *Kolduló barátok, polgárok, nemesek. Tanulmányok a magyar középkorról*. Budapest 1981, 89–113.

Fügedi E., Az esztergomi érsekség gazdálkodása = Fügedi Erik, Az esztergomi érsekség gazdálkodása a 15. század végén. *Századok* 94 (1960) 82–122., 505–554. In: Uő, *Kolduló barátok, polgárok, nemesek. Tanulmányok a magyar középkorról*. Budapest 1981, 114–237., 478–493.

Gerevich T., Esztergomi műkincsek = Gerevich Tibor, Esztergomi műkincsek. In: *Prímás Album. Dr. Serédi Jusztinián Magyarország bíbornok hercegprímása tiszteletére*. Szerkesztette az Országos Katolikus Szövetség. Budapest 1928, 179–263.

Gerézdi R., Humanista levél = Gerézdi Rabán, A humanista levél és szónoki beszéd. In: *A magyar irodalom története 1600-ig*. Szerk. Klaniczay Tibor. (A magyar irodalom története I.) Budapest 1964.

Gervers-Molnár V., *Sárospataki síremlékek* = Gervers-Molnár Vera, *Sárospataki síremlékek*. (Művészettörténeti füzetek 14.) Budapest 1983.

Gliubich, S., *Dizionario biografico* = Simeone Gliubich, *Dizionario biografico degli uomini illustri della Dalmazia*. Vienna–Zara 1856.

Görög D., Bakócz Tamás római bevonulása = Görög Dániel, Bakócz Tamás római bevonulása. In: *Egyház és reprezentáció a régi Magyarországon*. Szerk. Báthory Orsolya – Kónya Franciska. (Pázmány Irodalmi Műhely, Lelkiségtörténeti Tanulmányok 12.) Budapest 2016, 113–119.

Guida d'Italia = *Guida d'Italia*. Touring Club Italiano. Milano 1999.

Hampel J., Zománcos kereszt = Hampel József, Zománcos kereszt Bakócz Tamás sírjából. *Archaeologiai Értesítő* (Új folyam) 16 (1896) 140–142.

Haraszti Szabó P., Pénz beszél = Haraszti Szabó Péter, Pénz beszél? Magyarországi peregrináció és a három nagy közép-európai egyetem a 15. század elejéig. In: *„Mindenki vágyik a tudásra, de az árát senki sem akarja megadni". Az oktatás financiális háttere a középkorban és a korai újkorban*. Szerk. Haraszti Szabó Péter – Kelényi Borbála – Simon Zsolt. Budapest 2019, 39–62.

Heyen, Fr.-J., *Das Stift St. Paulin vor Trier* = Franz-Josef Heyen, *Das Erzbistum Trier 1, Das Stift St. Paulin vor Trier.* (Germania Sacra. Neue Folge 6.) Berlin–New York 1972.

Heyen, Fr.-J., *Das Stift St. Simeon in Trier* = Franz-Josef Heyen, *Das Erzbistum Trier 9, Das Stift St. Simeon in Trier.* (Germania Sacra. Neue Folge 41.) Berlin–New York 2002.

Hicks, M., English Political Culture = Michael Hicks, *English Political Culture in the Fifteenth Century*. London 2002.

Hind, A. M., Florentine Engravings = Arthur Mayger Hind, *Florentine Engravings and Anonymous Prints of other Schools, Early Italian Engraving*. I. New York 1938.

Hollingsworth, M., The Cardinal's Household = Mary Hollingsworth, The Cardinal's Household. In: *A Companion of the Early Modern Cardinal*. Ed. Mary Hollingsworth – Miles Pattenden – Arnold Witte. (Companions to the Christian Tradition 91.) Leiden–Boston 2020, 260–275.

Holub J., Egy dunántúli egyházi nagybirtok = Holub József, Egy dunántúli egyházi nagybirtok élete a középkor végén. *Pannonia* 7 (1941–1942) 269–307.

Holub J., Egyházi nemesek jogállása = Holub József, Az egyházi nemesek jogállása a középkorban. *Regnum* 6 (1944/46) 182–204.

Horler M., *A Bakócz-kápolna* = Horler Miklós, *A Bakócz-kápolna az esztergomi főszékesegyházban*. Budapest 1987.

Horváth R., Bakócz IV. Tamás = Horváth Richárd, Bakócz IV. Tamás. In: *Esztergomi érsekek 1001–2003*. Szerk. Beke Margit. Budapest 2003, 228–232.

Horváth R. – Neumann T., *Ecsedi Bátori István* = Horváth Richárd – Neumann Tibor, *Ecsedi Bátori István. Egy katonabáró életpályája 1458–1493*. (Magyar történelmi emlékek, Értekezések) Budapest 2012.

Iacobilli, L., *Di Nocera nell'Umbria* = Lodovico Iacobilli, *Di Nocera nell'Umbria e sua diocesi, e cronologia de' vescovi di essa città*. Foligno 1653.

Ivančan, L., *Podatci o zagrebačkim kanonicima* = Ljudevit Ivančan, *Podatci o zagrebačkim kanonicima od godine 1193. do 1924*. Zagreb 1924.

Iványi B., Regisztratúra-könyvek = Iványi Béla, Regisztratúra-könyvek Magyarországon a középkorban. In: *Emlékkönyv Dr. Gróf Klebelsberg Kunó negyedszázados kultúrpolitikai működésének emlékére születésének ötvenedik évfordulóján*. Budapest 1925, 295–304.

Kálmán D., A középkori magyar armálisok = Kálmán Dániel, A középkori magyar armálisok címerei 1437 és 1490 között. In: *Micae medievales V. Fiatal történészek dolgozatai a középkori Magyarországról és Európáról*. Szerk. Fábián Laura – Gál Judit – Haraszti Szabó Péter – Uhrin Dorottya. Budapest 2016, 145–157.

Kalous, A., Cardinal Legate Tamás Bakóc = Antonín Kalous, Cardinal Legate Tamás Bakóc and the Utraquists. In: *Alla ricerca di soluzioni nuova luce sul concilio lateranense V, Studi per i 500 anni del Concilio*. Ed. Nelson H. Minnich. Roma 2019, 305–320.

Kalous, A., *Late Medieval Papal Legation* = Antonín Kalous, *Late Medieval Papal Legation. Between the Councils and the Reformation*. (Viella History, Art and Humanities Collection 3.) Roma 2017.

Kalous, A., *The Legation of Angelo Pecchinoli* = Antonín Kalous, *The Legation of Angelo Pecchinoli at the Court of the King of Hungary (1488–1490)*. (Collectanea Vaticana Hungariae II/8.) Budapest–Rome 2021.

Karlinszky B., Származás és mobilitás = Karlinszky Balázs, Származás és mobilitás a veszprémi székeskáptalanban 1448–1526 között. In: *Mátyás király és az Egyház*. Szerk. Fedeles Tamás. (Thesaurus Historiae Ecclesiasticae in Universitate Quinqueecclesiensi 10.) Pécs 2019, 139–202.

Károlyi Á., Adalék = Károlyi Árpád, Adalék Frigyes császár és Mátyás király viszályai történetéhez. Második és befejező közlemény. *Történelmi Tár* 15 (1892) 226–266.

Kasza P., Az 1530. évi poznani tárgyalások = Kasza Péter, „...hogy az lengyel király általa lenne köztek valami békissíg". Az 1530. évi poznani tárgyalások anatómiája. *Történelmi Szemle* 5 (2013) 271–289.

Király B., *Trascrizione e commento* = Király Bálint, *Trascrizione e commento delle lettere di Ludovico Florino governatore di Eger*. MA szakdolgozat, PPKE BTK 2015.

Kis P., Az esztergomi érsekek uradalomszervezése = Kis Péter, Az esztergomi érsekek uradalomszervezése a XIII. század második felében. In: *„Magyaroknak eleiről". Ünnepi tanulmányok a hatvan esztendős Makk Ferenc tiszteletére*. Szerk. Piti Ferenc. Szeged 2000, 225–248.

Knauz N., Balbi Jeromos = Knauz Nándor, Balbi Jeromos II. Lajos király tanára. *Magyar Sion* 4 (1866) 5–27., 81–106., 161–183., 241–261., 321–352., 401–419., 481–502.

Knauz N., Pozsonyi káptalan kéziratai = Knauz Nándor, A pozsonyi káptalan kéziratai. *Magyar Sion* 4 (1866) 606–623.

Koller, J., *Historia episcopatus* = Josephus Koller, *Historia episcopatus Quinqueecclesiarum*, IV. Posonii 1796.

Kovács B., Liber Sancti Johannis = Kovács Béla, A Liber Sancti Johannis keletkezése és kora. *Archivum* 3 (1974) 5–27.

E. Kovács P., Ceremónia és politika = E. Kovács Péter, Ceremónia és politika. Zsigmond bevonulásai Itáliában, 1431–1433. *Történelmi Szemle* 55 (2013) 351–380.

E. Kovács P., Corvin János házassága = E. Kovács Péter, Corvin János házassága és a magyar diplomácia. *Századok* 137 (2003) 955–971.

E. Kovács P., Léhűtők Egerben = E. Kovács Péter, Léhűtők Egerben. Mindennapi élet Estei Hippolit egri püspök udvarában. In: *Memoria rerum. Tanulmányok Bán Péter tiszteletére*. Szerk. Oborni Teréz és Á. Varga László. Eger 2008, 157–177.

Köblös J., *Egyházi középréteg* = Köblös József, *Az egyházi középréteg Mátyás és a Jagellók korában. (A budai, fehérvári, győri és pozsonyi káptalan adattárával).* (Társadalom- és Művelődéstörténeti Tanulmányok 12.) Budapest 1994.

Körmendy K., A Bakócz-graduale = Körmendy Kinga, A Bakócz-graduale lehetséges megrendelője és possessora. *Magyar Könyvszemle* 125 (2009) 212–220.

Körmendy K., A jogtudó magyar értelmiség = Körmendy Kinga, A jogtudó magyar értelmiség és a Curia Romana a 16. század elején. Az esztergomi Boldogságos Szűz Mária-kápolna és a káptalan uniójának annata-pere. In: *Tanulmányok a magyarországi egyházjog középkori történetéről. Kéziratos kódexek, zsinatok, középkori műfajok*. Szerk. Erdő Péter. (Bibliotheca Instituti Postgradualis Iuris Canonici Universitatis Catholicae de Petro Pázmány nominatae III. Studia 3.) Budapest 2002, 211–223.

Körmendy K., *Studentes extra regnum* = Körmendy Kinga, *Studentes extra regnum. Esztergomi kanonokok egyetemjárása és könyvhasználata 1183–1543*. (Bibliotheca Instituti Postgradualis Iuris Canonici Universitatis Catholicae de Petro Pázmány nominatae III. Studia 9.) Budapest 2007.

Kretschmayr, H., *Gritti Lajos* = Kretschmayr Henrik, *Gritti Lajos 1480–1534*. (Magyar Történeti Életrajzok) Budapest 1901.

Kristóf I., *Egyházi középréteg* = Kristóf Ilona, *Egyházi középréteg a késő középkori Váradon (1440–1526)*. (Thesaurus Historiae Ecclesiasticae in Universitate Quinqueecclesiensi 4.) Pécs 2014.

Kristóf I., Gabriele Rangone = Kristóf Ilona, Gabriele Rangone (Veronai Gábor) pályája (1410/20–1486). In: *Mátyás király és az egyház*. Szerk. Fedeles Tamás. (Thesaurus Historiae Ecclesiasticae in Universitate Quinqueecclesiensi 10.) Pécs 2019.

Kristóf I., Nostro protectore = Kristóf Ilona, „Nostro protectore e benefactore singulare". Bakóc Tamás és Estei Hippolit kapcsolata (1496–1520). In: *Vestigia III. Italianista tanulmányok a magyar humaniz-*

mus és a tizenötéves háború idejéről. Szerk. Domokos György, W. Somogyi Judit, Szovák Márton. Budapest 2020, 66–82.

Kubinyi A., Ausztriai kormányzat = Kubinyi András, Mátyás király ausztriai kormányzata. *Levéltári Közlemények* 63 (1992) 111–121.

Kubinyi A., Bárók a királyi tanácsban = Kubinyi András, Bárók a királyi tanácsban Mátyás és II. Ulászló idején. *Századok* 121 (1988) 147–215.

Kubinyi A., Diplomáciai érintkezések = Kubinyi András, Diplomáciai érintkezések a Jagelló-kori magyar állam és a pápaság között (1490–1526). In: *Magyarország és a Szentszék kapcsolatának ezer éve*. Szerk. Zombori István. (METEM) Budapest 1996, 119–134.

Kubinyi A., Ernuszt Zsigmond pécsi püspök = Kubinyi András, Ernuszt Zsigmond pécsi püspök rejtélyes halála és hagyatékának sorsa. A magyar igazságszolgáltatás nehézségei a középkor végén. *Századok* 135 (2001) 301–361.

Kubinyi A., Jagelló-kori magyar állam = Kubinyi András, A Jagelló-kori magyar állam. *Történelmi Szemle* 48 (2006) 287–307.

Kubinyi A., *Mátyás király* = Kubinyi András, *Mátyás király*. (Tudomány–Egyetem) Budapest 2001.

Kubinyi A., Mátyás király és a magyar püspökök = Kubinyi András, Mátyás király és a magyar püspökök. In: *Főpapok, egyházi intézmények és vallásosság a középkori Magyarországon*. (METEM Könyvek 22.) Budapest 1999, 69–86.

Kubinyi A., Mátyás-kori államszervezet = Kubinyi András, A Mátyás-kori államszervezet. In: *Hunyadi Mátyás. Emlékkönyv Mátyás király halálának 500. évfordulójára*. Szerk. Rázsó Gyula, V. Molnár László. Budapest 1990, 53–147.

Kubinyi A., Két sorsdöntő esztendő = Kubinyi András, Két sorsdöntő esztendő (1490–1491). *Történelmi Szemle* 33 (1991) 1–55.

Kuffart H., *Esztergomi számadáskönyvek* = Kuffart Hajnalka, *Modenában őrzött esztergomi számadáskönyvek és az esztergomi érsekség udvartartása*. PhD-értekezés, PPKE BTK 2018.

Kuffart H. – Neumann T., Érseki udvartartás = Kuffart Hajnalka – Neumann Tibor, „Olyan szép kísérete lesz, mint kevés úrnak Itáliában". Az esztergomi érseki udvartartás szervezése 1486/87 folyamán. *Történelmi Szemle* 63 (2021) 323–382.

Kuffart H., I libri contabili = Kuffart Hajnalka, I libri contabili di Ippolito d'Este, cardinale di Esztergom, materiali per l'edizione critica. In: *Esercizi di filologia*. Szerk. Nuzzo Armando, Ludmann Ágnes. Budapest 2013, 139–149.

Kulcsár P., *Bonfini forrásai és keletkezése* = Kulcsár Péter, *Bonfini magyar történetének forrásai és keletkezése*. (Humanizmus és reformáció 1.) Budapest 1973.

Kumorovitz L. B., Budai várkápolna = Kumorovitz L. Bernát, A budai várkápolna és a Szent Zsigmond prépostság történetéhez. In: *Tanulmányok Budapest Múltjából* XV. (1963) 109–151.

Laczlavik Gy., A budavári Szent Zsigmond prépostság = Laczlavik György, A budavári Szent Zsigmond-prépostság történetéhez. In: *Studia professoris – professor studiorum. Tanulmányok Érszegi Géza hatvanadik születésnapjára*. Szerk. Almási Tibor, Draskóczy István, Jancsó Éva. Budapest 2005, 197–209.

Lakatos B., A király diplomatái I–II. = Lakatos Bálint, A király diplomatái. Követek és küldöttségek a Jagelló-korban (1490–1526). I. rész. Kutatási vázlat. *Történelmi Szemle* 61 (2019) 593–616.; II. rész. Adattár. *Történelmi Szemle* 62 (2020) 281–362.

Lakatos B., A tatai országgyűlés = Lakatos Bálint, A tatai országgyűlés és diplomáciai háttere (1508–1510). In: *A diplomácia válaszútján. 500 éve volt Tatán országgyűlés*. Szerk. László János. (Annales Tataienses VI.) Tata 2010, 29–65.

Lakatos B., Dózsa György = Lakatos Bálint, Dózsa György, Jean Hannart és a„ceglédi kiáltvány", Három újabb forrás az 1514. évi parasztháború eseménytörténetéhez. *Történelmi Szemle* 58 (2016) 277–302.

Lakatos B., Hírek Magyarországról = Lakatos Bálint, Hírek Magyarországról. Külföldi értesülések 1514-ben a parasztháború eseményeiről. In: *Keresztesekből lázadók. Tanulmányok 1514 Magyarországáról*. Szerk. C. Tóth Norbert – Neumann Tibor. (Magyar Történelmi Emlékek. Értekezések) Budapest 2015, 155–217.

Lakatos B., *Mezővárosi oklevelek* = Lakatos Bálint, *Mezővárosi oklevelek. Települési önkormányzat és írásbeliség a késő középkori Magyarországon 1301–1526*. (Magyar Történelmi Emlékek. Adattárak) Budapest 2019.

Litva, F., L'attività finanziaria = Felice Litva, L'attività finanziaria della Dataria durante il periodo tridentino. *Archivum Historiae Pontificiae* 5 (1967) 79–174.

Ljubović, E., Senjska plemićka = Enver Ljubović, Senjska plemićka obitelj Blasiolis-Blažiolović i njihovi grbovi. *Senjski Zbornik* 35 (2008) 299–306.

von Looz-Corswaren, Cl., *Das Kollegiatstift St. Martin und St. Severus* = Clemens Graf von Looz-Corswaren, *Das Erzbistum Trier 12, Das Kollegiatstift St. Martin und St. Severus zu Münstermaifeld*. (Germania Sacra. Dritte Folge 10.) Berlin–Boston 2015.

Lővei P., Bíbor Esztergom = Lővei Pál, Bíbor Esztergom – a Szent Adalbert-székesegyház, a Bakóczkápolna és a királyi/érseki palota vörös márványa. In: *Metropolis Hungariae. Strigonium Antiquum VIII*. Esztergom 2017, 96–106.

Lővei P., Vörös márvány = Lővei Pál, „Virtus, es, marmor, scripta". Vörös márvány és bronzbetű. In: *Maradandóság és változás*. Szerk. Bodnár Szilvia – Jávor Anna – Lővei Pál – Pataki Gábor – Sümegi György – Szilágyi András. Budapest 2004, 53–71.

Lučin, B., Prilozi tekstu i recepciji = Bratislav Lučin, Prilozi tekstu i recepciji Kožičićeva govora De Coruatiae desolatione. *Fluminensia* 24 (2012) 1:77–107.

Lučin, B., Šimun Kožičić Benja = Bratislav Lučin, Šimun Kožičić Benja. In: *Christian-Muslim Relations, A Bibliographical History. VII. Central and Eastern Europe, Asia, Africa and South America (1500–1600)*. Ed. David Thomas and John Chesworth. Leiden 2015, 176–180.

Magyarországi műveszet = Magyarországi művészet 1300–1470 körül, I–II. Szerk. Aradi Nóra – Beke László – Marosi Ernő. Budapest 1987.

Majorossy J., The Town of Pressburg and the Royal Summit = Judit Majorossy, The Town of Pressburg and the Royal Summit in 1515. In: *Das Wiener Fürstentreffen von 1515. Beiträge zur Geschichte der Habsburgisch-Jagiellonischen Doppelvermählung*. Hrsg. István Tringli – Bogusław Dybaś. (21st-century Studies in the Humanities) Budapest 2019, 293–347.

Mara DeSilva, J., *The Office of Ceremonies and Advancement* = Jennifer Mara DeSilva, *The Office of Ceremonies and Advancement in Curial Rome 1466–1528*. (Studies in Medieval and Reformation Traditions, Volume 230.) Leiden 2022.

Máthes, J. N., *Veteris arcis Strigoniensis descriptio* = Joannes Nep. Máthes, *Veteris arcis Strigoniensis, monumentorum ibidem erutorum, aliarumque antiquitatum lythographicis tabulis ornata descriptio*. Strigonii 1827.

Mikó Á., A Mátyás-kori címereslevelek = Mikó Árpád, A Mátyás-kori címereslevelek helye a miniatúrafestészet történetében. In: *A Hunyadiak címereslevelei 1447–1489*. Szerk. Avar Anton. Budapest 2018, 15–22.

Mikó Á., Festett oklevelek és kódexek = Mikó Árpád, Festett oklevelek és kódexek a késő középkori Magyarországon. A művészettörténész dilemmái. *Művészettörténeti Értesítő* 66 (2017) 303–311.

Minnich, N. H., Lateran = Nelson H. Minnich, Lateran V as a sacred drama demonstrating papal power. In: Nelson H. Minnich, *The Decrees of the Fifth Lateran Council (1512–1517)*. (Variorum Collected Studies Series) London–New York 2016. III. 1–22.

Minnich, N. H., Session XII = Nelson H. Minnich, Session XII, Decree Constituti iuxta verbum on closing the Council – The closing of the Fifth Lateran Council (1512–1517). In: Nelson M. Minnich, *The Decrees of the Fifth Lateran Council (1512–1517)*. (Variorum Collected Studies Series) London–New York 2016. X. 17–59.

Minnich, N. H., The Legitimacy = Nelson H. Minnich, The Legitimacy of the Fifth Lateran Council (1512–1517). In: Nelson H. Minnich, *The Decrees of the Fifth Lateran Council (1512–1517). Their Legitimacy, Origins, Contents, and Implementation*. (Variorum Collected Studies Series) London–New York 2016. II. 167–194.

Minnich, N. H., The Participants = Nelson H. Minnich, The Participants at the Fifth Lateran Council. *Archivum Historiae Pontificiae* 12 (1974) 157–206.

Modigliani, A., Roma 1512. = Anna Modigliani, Roma 1512. Echi del Concilio e vita di corte attraverso le lettere di Stazio Gadio. In: *Egidio da Viterbo. Cardinale Agostiniano tra Roma e l'Europa del Rinascimento*. Atti del Convegno. Viterbo 22–23. settembre 2012. A cura di Myriam Chiabò – Rocco Ronzani – Angelo Maria Vitale. Roma nel Rinascimento 2014, 191–202.

Moholi-Ernuszt H., A humanista levél = Moholi-Ernuszt Hanna, A humanista levél. *Egyetemes Philológiai Közlöny* 70 (1947) 22–36.

Molnár D., Egy ezüstcsempész kanonok = Molnár Dávid, Egy ezüstcsempész kanonok? Várdai István itáliai peregrinációs költségei (1448–1449). In: *„Mindenki vágyik a tudásra, de az árát senki sem akarja megadni". Az oktatás financiális háttere a középkorban és a korai újkorban*. Szerk. Haraszti Szabó Péter – Kelényi Borbála – Simon Zsolt. Budapest 2019, 77–100.

Monay F., *A római gyóntatók* = Monay Ferenc, *A római magyar gyóntatók*. Róma 1956.

Nagy J., Mente = Nagy Jenő, Mente. Adalékok a magyar és szász összehasonlító viselettörténeti kutatásokhoz. *Ethnographia* 104 (1993) 11–56.

Nemes G., Magyarország kapcsolatai = Nemes Gábor, Magyarország kapcsolatai az Apostoli Szentszékkel (1523–1526). *Századok* 149 (2015) 479–506.

Nemes G., Oluf Hansen Bang = Nemes Gábor, Oluf Hansen Bang, Bakóc Tamás dán jegyzője. *Turul* 93 (2020) 3:58–62.

Nemes G., Pápai követek = Nemes Gábor, Pápai követek a Mohács előtti Magyarországon. *Századok* 150 (2016) 369–385.

Nemes G., Pietro Isvalies = Nemes Gábor, Pietro Isvalies bíboros veszprémi püspök. In: *Folyamatosság és változás. Egyházszervezet és hitélet a veszprémi püspökség területén a 16–17. században*. Szerk. Karlinszky Balázs – Varga Tibor László. (Veszprémi egyházmegye múltjából 32.) Veszprém 2018, 9–46.

K. Németh A., Tolna megye = K. Németh András, Tolna megye központi helyei a középkorban. *Urbs. Magyar Várostörténeti Évkönyv* 8 (2013) 213–247.

Németh P., *A középkori Szatmár megye* = Németh Péter, *A középkori Szatmár megye települései a XV. század elejéig.* (A nyíregyházi Jósa András Múzeum kiadványai 60.) Nyíregyháza 2008.

Neumann T., A gróf és a herceg magánháborúja = Neumann Tibor, A gróf és a herceg magánháborúja (Szapolyai István és Corvin János harca a liptói hercegségért). *Századok* 148 (2014) 387–426.

Neumann T., Békekötés = Neumann Tibor, Békekötés Pozsonyban – országgyűlés Budán. A Jagelló–Habsburg kapcsolatok egy fejezete (1490–1492). I–II. *Századok* 144 (2010) 335–372.; 145 (2011) 293–347.

Neumann T., Drágfi Bertalan = Neumann Tibor, Drágfi Bertalan politikai szerepe II. Ulászló király idején. In: *A Szilágyság és a Wesselényi család (14–17. század)*. Szerk. Hegyi Géza, W. Kovács András. (Erdélyi Tudományos Füzetek 277.) Kolozsvár 2012, 213–235.

Neumann T., Győr és Eger között = Neumann Tibor, Győr és Eger közt. Egy püspöki áthelyezés története. In: *„Erősségénél fogva várépítésre való". Tanulmányok a 70 éves Németh Péter tiszteletére*. Szerk. Juan Cabello – C. Tóth Norbert. Nyíregyháza 2011, 357–366.

Neumann T., Hercegek = Neumann Tibor, Hercegek a középkor végi Magyarországon. In: *Hercegek és hercegségek a középkori Magyarországon*. Szerk. Zsoldos Attila. (Közlemények Székesfehérvár Történetéből) Székesfehérvár 2016, 95–112.

Neumann T., Kassai hadjárat = Neumann Tibor, A kassai hadjárat. In: *Elfeledett háborúk. Középkori csaták és várostromok (6–16. század)*. Szerk. Pósán László és Veszprémy László. Budapest 2016, 363–397.

Neumann T., Királyi aláírás = Neumann Tibor, Királyi aláírás és pecséthasználat a Jagelló-kor elején. *Turul* 83 (2010) 33–53.

Neumann T., Királyi hatalom és országgyűlés = Neumann Tibor, Királyi hatalom és országgyűlés a Jagelló-kor elején. In: *Rendiség és parlamentarizmus Magyarországon a kezdetektől 1918-ig*. Szerk. Ifj. Berényi Iván, Dobszay Tamás, Forgó András, Pálffy Géza, Rácz György, Szijártó M. István. Budapest 2013, 46–54.

Neumann T., Királyi városok adóztatása = Neumann Tibor, „Minden időkben kegyelmes uratok kívánunk lenni". A királyi városok adóztatása a 15. század végén. In: *Hatalom, adó, jog. Gazdaságtörténeti tanulmányok a magyar középkorról*. Szerk. Kádas István és Weisz Boglárka. (Magyar Történelmi Emlékek, Értekezések) Budapest 2017, 13–106.

Neumann T., Olasz vendégek = Neumann Tibor, Hal, bor, zsemle. Olasz vendégek Pozsonyban (1476–1497). In: *Vestigia. II. Magyar források Itáliából*. Szerk. Domokos György, Kuffart Hajnalka, Szovák Márton. Piliscsaba 2018, 55–63.

Neumann T., Perényi Imre szerzeményei = Neumann Tibor, Várat vennék, de miből? Perényi Imre szerzeményei az 1490-es években. *A nyíregyházi Jósa András Múzeum Évkönyve* 59/1 (2017) 91–112.

Neumann T., Névhasználat és ragadványnevek = Neumann Tibor, Névhasználat és ragadványnevek a középkor végi királyi udvarban. *Századok* 156 (2022) 1167–1198.

Neumann T., Verbőci István utazásai = Neumann Tibor, Verbőci István 1520. évi utazásai Szatmár megyében (A somlyói Bátoriak és a Móroc-örökség). *Szabolcs-szatmár-beregi Szemle* 41 (2006) 290–304.

Nevola, F., The Failed Triumphal Entry of Leo X = Fabrizio Nevola, „El Papa non verrà", The Failed Triumphal Entry of Leo X de'Medici into Siena. *The Sixteenth Century Journal*. Summer 2011, Vol. 42. No. 2. 426–446.

Oslanský, F., Pozemkové vlastníctvo = František Oslanský, Pozemkové vlastníctvo Ostrihomského arcibiskupstva na Slovensku v stredoveku. *Historický časopis* 38 (1990) 364–389.

Oslanský, F., Predialisti = František Oslanský, Predialisti ostrihomského arcibiskupstva na Slovensku do začiatku 16. storočia. *Historický časopis* 34 (1986) 487–508.

Óváry L., Modenai és mantovai kutatások = Óváry Lipót, A modenai és mantovai levéltári kutatásokról. *Századok* 23 (1889) 392–402.

Óváry L., II. Ulászló és Beatrix = Óváry Lipót, II. Ulászló és Beatrix házassága (Kiadatlan levelek alapján). *Századok* 24 (1890) 762–774.

Ozorai J., Az esztergomi érsek praediálisai = Ozorai József, Az esztergomi érsek praediális nemesei. *Magyar Sion* 1 (1887) 100–116., 195–211., 261–268.

Pálosfalvi T., *From Nicopolis* = Pálosfalvi, Tamás, *From Nicopolis to Mohács. A History of Ottoman-Hungarian Warfare, 1389–1526*. (The Ottoman Empire and its Heritage: Poltics, Society and Economy 63.) Leiden 2018.

Pálosfalvi T., Középkori magyar országgyűlések = Pálosfalvi Tamás, A középkori magyar országgyűlések. In: Fazekas István – Gebei Sándor – Pálosfalvi Tamás, *Rendi országgyűlések a Magyar Királyságban a 18. század elejéig*. (A magyar országgyűlések története) Budapest 2020, 9–176.

Pálosfalvi T., Vitézek és Garázdák = Pálosfalvi Tamás, Vitézek és Garázdák. A szlavóniai humanisták származásának kérdéséhez. *Turul* 86 (2013) 1–16.

Pardi, G., *Titoli Dottorali* = Giuseppe Pardi, *Titoli Dottorali Conferiti Dallo Studio Di Ferrara*. Ferrara 1900.

Pasqui, A. – Pasqui, U., *La Cattedrale* = Angiolo Pasqui – Ubaldo Pasqui, *La Cattedrale aretina e suoi monumenti*. Arezzo 1880.

Pauly, F., *Das Stift St. Kastor in Karden* = Ferdinand Pauly, *Das Erzbistum Trier 3. Das Stift St. Kastor in Karden an der Mosel*. (Germania Sacra Neue Folge 19.) Berlin–New York 1986.

Pavanello, A., Fortuna = Agnese Pavanello, Fortuna on the Dolphin. Notes on an Iconographic Motif in Cappella Sistina 14 and 51. *Tijdschrift van de Koninklijke Vereniging voor Nederlandse Muziekgeschiedenis* 67 (2017) No. 1/2. (A Festschrift for Jaap van Benthem on his 80th Birthday) 51–67.

Péterfi, B., Das Supplikenwesen = Péterfi, Bence, Das Supplikenwesen am spätmittelalterlichen ungarischen Königshof. In: *Modus supplicandi. Zwischen herrschaftlicher Gnade und importunitas petentium*. Hrsg. Christian Lackner – Daniel Luger. (Veröffentlichungen des Instituts für Österreichische Geschichtsforschung 72.) Wien–Köln–Weimar 2019, 67–92.

Plihál, K., Magyarországot ábrázoló első ismert térkép készítője = Plihál Katalin, A Magyarországot ábrázoló első ismert térkép készítője a források tükrében. *Geodézia és kartográfia* 42 (1990) 217–221.

Pócs D., Handó György = Pócs Dániel, Handó György könyvtára. *Ars Hungarica* 44 (2016) 309–338.

Prioux, É., *Regards Alexandrins* = Évelyne Prioux, *Regards Alexandrins*. Leuven 2007.

Pulszky F., Bisticci Vespasiano = Pulszky Ferenc, Bisticci Vespasiano Janus Pannoniusról és György kalocsai érsekről. *Budapesti Szemle* 3 (1873) 5–6:277–290.

Rácz Gy., Beszámoló = Rácz György, Beszámoló az ENArC projektről. *Levéltári Közlemények* 87 (2016) 297–304.

Reiszig E., A Geregye nemzettség = Reiszig Ede, A Geregye nemzettség. (Második, befejező közlemény) *Turul* 18 (1900) 117–135.

Reizner J., *Szeged* = Reizner János, *Szeged története*, IV. Szeged 1900.

Ritoókné Szalay Á., Bakócz Bálint sírköve = Ritoókné Szalay Ágnes, Bakócz Bálint titeli és budai prépost sírköve a Magyar Nemzeti Múzeumban. *Művészettörténeti Értesítő* 43 (1994) 231–233.

Ritoókné Szalay Á., Bakócz Tamás = Ritoókné Szalay Ágnes, Bakócz Tamás Breviáriumának kéziratos versei. *Irodalomtörténeti Közlemények* 79 (1975) 541–553.

Ritoókné Szalay Á., Kik és miért látogatták = Ritoókné Szalay Ágnes, Kik és miért látogatták a római Archiginnasiót Magyarországról a 16. században. In: *Kutak. Tanulmányok a XV–XVI. századi magyar művelődés köréből*. (Humanizmus és reformáció 33.) Budapest 2012, 152–159.

Rogers Mariotti, J., Selections from a Ledger = Josephine Rogers Mariotti , Selections from a Ledger of Cardinal Giovanni de' Medici 1512–1513. *Nuovi Studi* 9 (2001–2002) 103–146.

Roth, A., *Studien zum frühen Repertoire* = Adalbert Roth, *Studien zum frühen Repertoire der päpstlichen Kapelle unter dem Pontifikat Sixtus' IV. (1471–1484). Die Chorbücher 14 und 51 des Fondo Cappella Sistina der Biblioteca Apostolica Vaticana*. Città del Vaticano 1991.

Setton, K. M., *The Papacy and the Levant* = Kenneth M. Setton, *The Papacy and the Levant (1204–1571)*. III. Philadelphia 1984.

Schmitth, N., *Episcopi Agrienses* = Nicolaus Schmitth, *Episcopi Agrienses fide diplomatum concinnati*. Tomulus secundus. Tyrnaviae 1768.

Schönherr Gy., *Corvin János* = Schönherr Gyula, *Hunyadi Corvin János 1473–1504*. Budapest 1894.

Shearman, J., The Florentine Entrata of Leo = John Shearman, The Florentine Entrata of Leo, 1515. *Journal of the Warburg and Courtauld Institutes* 38 (1975) 136–154.

Simon Zs., Erdélyi városok oktatásra fordított költségei = Simon Zsolt, A késő középkori erdélyi városok oktatásra fordított költségei. In: *Peregrináció és erudíció. Tanulmányok Tonk Sándor tiszteletére*. Szerk. Bogdándi Zsolt és Lupescu Makó Mária. Kolozsvár 2020, 379–400.

Solymosi L., Egri káptalan dékánválasztása = Solymosi László, Az egri káptalan dékánválasztási statútumai a XV. századból. *Levéltári Közlemények* 63 (1992) 137–156.

Solymosi L., Főpapi méltóságnevek = Solymosi László, Főpapi méltóságnevek a középkori helynevekben. *Magyar Nyelvjárások* 61 (2023) 5–23.

Solymosi L., Szentek az Árpád-kori oklevelekben = Solymosi László, Szentek az Árpád-kori oklevelekben. In: *Kultúra, művelődés, agrárium. Tanulmányok ifj. Barta János 80. születésnapjára*. Szerk. Papp Klára – Bárány Attila – Kerepeszki Róbert – Pallai László. (Speculum Historiae Debreceniense 29.) Debrecen 2020, 75–88.

Solymosi L., Veszprémi káptalan számadáskönyve = Solymosi László, A veszprémi káptalan középkor végi számadáskönyvének forrásértéke. In: *Szabó István emlékkönyv*. Szerk. Rácz István, közreműködött Kovács Ágnes. Debrecen 1998, 88–104.

Sörös P., *Az elenyészett bencés apátságok* = Sörös Pongrácz, *Az elenyészett bencés apátságok. A pannonhalmi Szent-Benedek-Rend története 12/B*. Budapest 1912.

Stotz, P., *Handbuch zur lateinische Sprache* = Peter Stotz, *Handbuch zur lateinische Sprache des Mittelalters. Vierter Band, Formenlehre, Syntax und Stilistik*. (Handbuch der Altertumswissenschaft. Zweite Abteilung, Fünfter Teil, Vierter Band.) München 1998.

Sugár I., *Az egri püspökök története* = Sugár István, *Az egri püspökök története*. (Az Egri Főegyházmegye Schematizmusa I.) Budapest 1984.

Szabó Á., Bakócz Tamás címerével ellátott tárgyak = Szabó Ágnes, Bakócz Tamás címerével ellátott tárgyak egykor az Esztergomi Főszékesegyházban. Tárgyegyüttes-rekonstrukció a kincstár leltárai alapján. *Művészettörténeti Értesítő* 70 (2021) 305–341.

Szabó Á., Turca, suba és a nevető harmadik = Szabó Ágnes, Turca, suba és a nevető harmadik. Egy öltözék az itáliai-magyar diplomáciai forrásokban a 15. század második felében és a 16. század elején. In: *Reneszánsz és barokk Magyarországon. Művészettörténeti tanulmányok Galavics Géza tiszteletére*. Szerk. Gulyás Borbála – Mikó Árpád – Ugry Bálint. Budapest 2021, 143–158.

Szabó Á. – Domokos Gy., L'entrata del cardinal = Szabó Ágnes –Domokos, György, L'entrata del cardinal Tamás Bakóc a Roma nel 1512 in due fonti manoscritte. *Verbum – Analecta Neolatina* 23/2 (2022) 433–453.

Székely O., Egyházi nemesség = Székely Ottokár, Az egyházi nemesség. *A Gróf Klebelsberg Kunó Magyar Történetkutató Intézet Évkönyve*. V. Szerk. Angyal Dávid. Budapest 1935, 28–52.

Szekszárd v. tört. = *Szekszárd város történeti monográfiája*. I. Szerk. K. Balog János. Szekszárd 1989.

Szentpétery I., *Oklevéltan* = Szentpétery Imre, *Magyar oklevéltan*. Budapest 1930.

Szilágyi L., Írásbeli supplicatiók = Szilágyi Loránd, Írásbeli supplicatiók a középkori magyar administratióban. *Levéltári Közlemények* 10 (1932) 157–176.

Szilágyi L., Magyar királyi kancellária = Szilágyi Loránd, A magyar királyi kancellária szerepe az államkormányzatban 1458–1526. *Turul* 44 (1930) 45–83.

Szovák M., Bernardino Zambotti naplója = Szovák Márton, Bernardino Zambotti naplójának magyar vonatkozásai. In: *Vestigia II. Magyar források Itáliából*. Szerk. Domokos György, Kuffart Hajnalka, Szovák Márton. Piliscsaba 2018, 203–218.

Szovák M., Itáliai levelek = Szovák Márton, Itáliai levelek regesztái az akadémiai másolatgyűjteményből, Összefoglaló a MTAK Kézirattárának 4936/VI. és VII. csomóinak feldolgozottságáról. In: *Vestigia. Mohács előtti magyar források olasz könyvtárakban*. Szerk. Domokos György, Mátyus Norbert, Armando Nuzzo. Piliscsaba 2015, 83–96.

Szűcs J., A ferences obszervancia = Szűcs Jenő, A ferences obszervancia és az 1514. évi parasztháború. Egy kódex tanúsága. *Levéltári Közlemények* 43 (1972) 213–263.

Takács I., *Az esztergomi Porta speciosa* = Takács Imre, *Az esztergomi Porta speciosa*. Budapest 2020.

Teke Zs., Raggione Bontempi = Teke Zsuzsa, Egy firenzei kereskedő a Jagelló-korban, Raggione Bontempi 1488–1528. *Századok* 141 (2007) 967–990.

Tewes, G.-R., *Kampf um Florenz* = Götz-Rüdiger Tewes, *Kampf um Florenz – die Medici im Exil (1494–1512)*. Köln–Weimar–Wien 2011.

Tompos L., Oriental and Western Influences = Tompos Lilla, Oriental and Western Influences on Hungarian Attire in the 16th and 17th Centuries. In: *Turkish Flowers. Studies on Ottoman Art in Hungary*. Ed. Ibolya Gerelyes. Budapest 2005, 87–100.

Tompos L., Öltözékek = Tompos Lilla, Az Esterházy-kincstár öltözékei. In: *Az Esterházy-kincstár textíliái az Iparművészeti Múzeum gyűjteményében*. Szerk. Pásztor Emese. (Thesaurus Domus Esterhazyanae II) Budapest 2010, 9–27.

Tompos L., Példák a magyar férfiöltözék = Tompos Lilla, Példák a magyar férfiöltözék gombolásmódjának változatairа a 16-tól a 20. századig. *Etnographia* 17 (2006) 77–87.

Tonk S., *Erdélyiek egyetemjárása* = Tonk Sándor, *Erdélyiek egyetemjárása a középkorban*. Bukarest 1979.

Tóth K., Szécsi Dénes érsek építkezései = Tóth Krisztina, Szécsi Dénes érsek építkezései Esztergomban. *Fons* 24 (2018) 125–151.

Tóth S., Az esztergomi Bakócz-kápolna = Tóth Sándor, Az esztergomi Bakócz-kápolna történelmi helye. *Ars Hungarica* 18 (1990) 207–228.

C. Tóth N., *A Magyar Királyság nádora* = C. Tóth Norbert, *A Magyar Királyság nádora. A nádori és helytartói intézmény története (1342–1562)*. (Századok könyvek) Budapest 2020.

C. Tóth N., A püspök és a prépost = C. Tóth Norbert, A püspök és a prépost, a két Bacskai Miklós. *Turul* 88 (2015) 144–146.

C. Tóth N., Az 1514. márciusi országgyűlés = C. Tóth Norbert, Az 1514. márciusi országgyűlés. Politikatörténeti események Magyarországon a parasztháború kitöréséig. In: *Keresztesekből lázadók. Tanulmányok 1514 Magyarországáról*. Szerk. C. Tóth Norbert – Neumann Tibor. (Magyar Történelmi Emlékek. Értekezések) Budapest 2015, 31–79.

C. Tóth N., Bakóc Tamás kölcsönei = C. Tóth Norbert, Bakóc Tamás kölcsönei a királynak. In: *Hadi és más nevezetes történetek. Tanulmányok Veszprémy László tiszteletére*. Szerk. Kincses Katalin Mária. Budapest 2018, 81–91.

C. Tóth N., Dorogházi László = C. Tóth Norbert, Dorogházi László ítélőmester pályaképe. *Acta Universitatis Szegediensis, Acta Historica* 138 (2015) 95–108.

C. Tóth N., Erdődi Bakóc rokonság = C. Tóth Norbert, Erdődi Bakóc Tamás érsek rokonsága (Rekonstrukciós kísérlet). *Turul* 91 (2018) 1:8–30.

C. Tóth N., *Esztergomi székeskáptalan* = C. Tóth Norbert, *Az esztergomi székeskáptalan a 15. században. I. A kanonoki testület és az egyetemjárás*. (Subsidia ad historiam medii aevi Hungariae inquirendam 7.) Budapest 2015.

C. Tóth N., Kié a kinevezés joga = C. Tóth Norbert, Kié a kinevezés joga? Az esztergomi Szent Péter-oltár kegyurasága. In: *Magyarország és a római Szentszék III*. Szerk. Tusor Péter, Kanász Viktor. (Collectanea Vaticana Hungariae I/21.) Budapest–Róma 2022, 111–146.

C. Tóth N., Szent László királyról elnevezett társaskáptalan = C. Tóth Norbert, A váradi Szent László királyról elnevezett társaskáptalan megalapítása. *Századok* 157 (2023) 287–317.

C. Tóth N. – Lakatos B. – Mikó G., *A pozsonyi prépost és a káptalan viszálya* = C. Tóth Norbert – Lakatos Bálint – Mikó Gábor, *A pozsonyi prépost és a káptalan viszálya (1421–1425). A szentszéki*

bíráskodás Magyarországon – a pozsonyi káptalan szervezete és működése a XV. század elején. (Subsidia ad historiam medii aevi Hungariae inquirendam 3.) Budapest 2014.

Tóth-Szabó P., *Szatmári György* = Tóth-Szabó Pál, *Szatmári György primás (1457–1524)*. (Magyar Történeti Életrajzok) Budapest 1906.

Török J., Magyarország primása = Török János, *Magyarország primása. Közjogi és történeti vázolat I–II*. Pest 1859.

Tringli I., Az 1481. évi szlavóniai közgyűlés = Tringli István, Az 1481. évi szlavóniai közgyűlés. In: *Tanulmányok Borsa Iván tiszteletére*. Szerk. Csukovits Enikő. Budapest 1998, 291–318.

Varga Sz., Egy ismeretlen humanista = Varga Szabolcs, Egy ismeretlen humanista, Peregi Albert pécsi prépost. *Történelmi Szemle* 53 (2011) 351–376.

Véber J., A Dózsa-féle parasztfelkelés = Véber János, A Dózsa-féle parasztfelkelés humanista stílusban írt levelekben. *Szabolcs-Szatmár-Beregi Szemle* 50 (2015) 1:93–98.

Véber J., *Váradi Péter* = Véber János, *Két korszak határán. Váradi Péter humanista főpap, kalocsai érsek pályaképe*. (Sziluett. Korszerű történelmi életrajzok.) Pécs–Budapest 2016.

Véber J., Váradi Péter címerhasználata = Véber János, Váradi Péter címerhasználatáról. *Turul* 79 (2006) 75–78.

Végh A., *Buda helyrajza* = Végh András, *Buda város középkori helyrajza I–II*. (Monumenta Historica Budapestinensia 15.) Budapest 2006–2008.

da Venezia, S., *Biografica serafica* = Sigismondo da Venezia, *Biografica serafica degli uomini illustri*. I. Venezia 1846.

Veress E., *Olasz egyetemek* = Veress Endre, *Olasz egyetemeken járt magyarországi tanulók anyakönyve és iratai 1221–1864*. (Olaszországi Magyar Emlékek III.) Budapest 1941.

Vukov K., *A középkori esztergomi palota* = Vukov Konstantin, *A középkori esztergomi palota épületei*. Budapest 2004.

Vukov K., Az esztergomi palota = Vukov Konstantin, Az esztergomi palota díszterme török kori szemtanúk leírásában. In: *„A magyar múltat kutatni, írni és láttatni – ez által szolgálni a hazát". Tisztelgő kötet J. Újváry Zsuzsanna 25. Pázmányos oktatói éve előtt*. Szerk. Bíró Bence, Miski Péter, Törtei Renáta. Budapest–Piliscsaba 2020, 19–34.

Warburg, A. M., Francesco Sassetti = Aby M. Warburg, Francesco Sassetti's letztwillige Verfügung. In: *Kunstwissenschaftliche Beiträge August Schmarsow gewidmet zum fünfzigsten Semester seiner akademischen Lehrtätigkeit*. Leipzig 1907. 129–152.

Zanichelli, L., Gergelylaki Buzlay Mózes milánói követjárása = Zanichelli, Laura, Gergelylaki Buzlay Mózes milánói követjárása (1489). In: *Vestigia. Mohács előtti magyar források olasz könyvtárakban*. Szerk. Domokos György – Mátyus Norbert – Armando Nuzzo. Piliscsaba 2015, 125–130.

Zolnay L., Bakócz pluviáléja = Z. L. [Zolnay László], Bakócz Tamás pluviáléja egy észak-amerikai múzeumban. *Esztergom Évlapjai / Annales Strigonienses. Az esztergomi Múzeumok Évkönyve* 1 (1960) 169–171.

Zsupán E., Vitéz János Leveleskönyve = Zsupán Edina, Vitéz János Leveleskönyve (ÖNB, Cod. 431). Prológus. In: *Csillag a holló árnyékában Vitéz János és a humanizmus kezdetei Magyarországon*. Az Országos Széchényi Könyvtár kiállítása 2008. március 14. – június 15. Szerk. Földesi Ferenc. Budapest 2008, 113–135.